

Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Isparta Hapishanesi (1867-1920)

Isparta Prison At The Last Period Of Ottoman State (1867-1920)

Ali Rıza GÖNÜLLÜ*

ÖZET

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Isparta'da bir hapishanenin mevcut olduğu bilinmektedir. Isparta'da hapishane olarak kullanılan mekân, fiziki şartları itibari ile hapishane olma vasfından uzaktı. Bunun için Osmanlı Devleti'nin son döneminde Isparta Mutasarrıflığı tarafından, Isparta'da yeni bir hapishane inşa edilmesi için, sürekli olarak merkezi yönetime başvuruda bulunulmuştur. Ancak 1900'lü yılların başında Isparta'da yeni bir hapishane inşa edilebilmiştir. Zaman içinde muhtelif sebeplerden dolayı, hapishanenin tahrip olan bölümleri de, mahalli ve merkezi yönetimin sağladığı maddi imkânlarla tamir edilmiştir. Bununla birlikte devlet tarafından hapishanenin tamir masrafları yanında, sağlık ve yiyecek giderleri de karşılanmıştır. Osmanlı Devleti'nin son döneminde Isparta Hapishanesi'nde müdür, kâtip ve gardiyan gibi görevliler vazife yapıyorlardı. Bu dönemde Isparta Hapishanesi'nde cinayet ve cünha gibi suçlardan ceza almış mahkûmlar ikamet ediyordu. Ayrıca Isparta Hapishanesi'nden, ülkenin diğer hapishanelerine mahkûm nakledilmekteydi. Isparta Hapishanesi'ne de, gerektiği zaman ülkenin başka hapishanelerinden mahkûm getiriliyordu. Bazı zamanlarda hapishanede bulunan mahkûmların disiplinsiz hareketlerine de rastlanıyordu. Bunun yanında devlet tarafından muhtelif nedenlerden dolayı mahkûmlar için af çıkarılıyordu.

ANAHTAR KELİMELER

Osmanlı Devleti, Isparta, Hapishane, Suç, Mahkûm, Af

ABSTRACT

The existence of a prison in Isparta has been known from the second half of XIX century. The place used as a prison in Isparta has been far from a prison as its physical conditions. Because of this, applications have been continuously made by Isparta Administration to central government to build a new prison at the last period of Ottoman State. A new prison in Isparta has been hardly built at the beginning of 1900's. The destroyed parts of the prison because of various reasons within time have been repaired by finance provided by local and central administrations. Also health and food expences have been paid by government as well as repairing costs of the prison. At the last period Ottoman State, directors, clerks and guardians have been officiating in Isparta Prison. In that period, prisoners such as murderers and

* Dr.

crimanals have been residing in Isparta Prison. Also prisoners have been transferred from Isparta Prison to other prisons of the country. Prisoners have been also carried to Isparta Prison if required from other prisons of the country. Sometimes undisciplined acts have been done by prisoners in the prison. Besides, amnesty for prisoners have been issued by state for several reasons.

•

KEY WORDS

Ottoman State, Isparta, Prison, Crime, Prisoner, Amnesty.

1.GİRİŞ

İnsanlar, yerel ve evrensel hukuk kuralları tarafından suç sayılan fiilleri işledikleri zaman, bunun bedelini tarihin her devrinde ödemişlerdir. Ayrıca bu kurallara göre suçlu kabul edilen insanlar, cezalarını muhtelif mekânlarda çekmişlerdir. Suçlu insanların cezalarının infaz edildiği mekânlardan birisi de hapishanelerdir¹.

Hapishane kelimesi Arapça *habs* ile Farsça *hane* kelimesinden meydana gelmiştir². *Habs* kelimesinin sözlük anlamı; alıkoymak, engellemek demektir. Kelime örfi olarak da; bir şahsı, bir canlıyı veya eşyayı bir yere kapatmak, bir süre alıkoymak manasını karşılamaktadır. Bunun yanında *habs* kelimesi hukuk dilinde de; sanık veya suçluyu belli bir mekânda cebren alıkoymak şahsi hürriyetleri kısıtlamak anlamını taşımakta ve hürriyeti bağlayıcı cezaların en başta gelen türünü teşkil etmektedir. Bu cezanın infaz edildiği yere *habs* ve *mahbes*, hapsedilen kişiye de *mahbus* denilmektedir³. Osmanlı Devleti'nin son dönemine ait belgelerde de suçlunun ve zanlının hapsedildiği mekân hapishane ve *mahbes* kelimeleri ile ifade edilmiştir⁴.

Osmanlı Devleti'nde hafif ve orta ağırlıktaki suçları cezalandırmada para cezasının yanı sıra hapis cezasının da azımsanmayacak ölçüde kullanıldığı, ağır suçlarda XVI. yüzyıldan itibaren kürek, XVIII. yüzyıldan itibaren de kalebentlik cezasının belirli ölçüde uygulamaya konduğu ve bu cezaların bir nevi hapis sürgün karışımı bir ceza mahiyetinde olduğu söylenebilir. Ancak Osmanlı Devleti'nde hapis cezasının etkin bir cezalandırma yöntemi olarak görülüp ceza ve infaz hukukunda sağlam bir yer edinmesinde Tanzimat Dönemi'nin 1840, 1851 ve 1858 tarihli Ceza Kanunları'nın önemli payı olmuştur⁵.

Tanzimat'tan sonraki dönemde birçok alanda olduğu gibi, hapishanelerin modernleşmesi konusunda da çalışmalara başlanmıştır⁶. 1880 yılında "Tevkifhane ve Hapishanelerin İdarelerine Dair Nizamname" ve "Hapishane Gardi-

¹ Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul 1989, s.541.

² Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara 2005, s.304

³ Ali Bardakoğlu, "Hapis", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt;XVI, İstanbul 1997, s.54; Şemseddin Sami, *age*, s.541.

⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi *Şûra-yı Devlet*, (BOA. ŞD.), nr.1721/9. Lef.1-2.

⁵ A. Bardakoğlu, *age*, s.63.

⁶ Ali Karaca, "XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Fahişe Hatunlara Uygulanan Cezalar: Hapis ve Sürgün", *Hapishane Kitabı*, (Editörler; Emine Gürsoy Naskali- Hilal Oytun Altun), İstanbul 2005, s.154.

yanları Hakkında Talimatname"nin yürürlüğe girmesi ile mahkûmların daha iyi şartlarda yaşamaları ve her türlü suiistimalden korunmaları için hukuki tedbirler alınmıştır⁷.

Tevkifhane ve Hapishanelerin İdarelerine Dair Nizamname'nin birinci maddesine göre her kaza, liva ve vilayet merkezinde birer tevkifhane ve hapishane bulunacaktı. Nizamnameye göre, tevkifhaneler sorgulanmakta ve yargılanmakta olan sanıklara, hapishaneler ise mahkûm olanlara mahsustu. Yine nizamnamenin altıncı maddesinde tevkifhane, hapishane ve umumi hapishanelerde kadınlara mahsus ayrıca bir daire bulunacağı bildirilmişti. Bunun yanında hapishanelerin fiziki açıdan ıslah edilmesi ve tek tip olarak inşa edilmesi, Osmanlı hapishanelerinin ıslahı konusunda önemli bir yer tutmaktadır⁸.

Osmanlı Devleti'nde, II. Meşrutiyet'ten itibaren de hapishanelerin ıslah edilmesi daima gündemde tutulmuştur⁹. Mesela; Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti tarafından 3 Aralık 1916 tarihinde, bütün vilayet, mutasarrıflık ve kazalardan hapishanelerin ıslah edilmesi çalışmasında temel alınacak olan bilgilerin, bir cetvel halinde gönderilmesi talep edilmiştir. Merkezi yönetim tarafından yerel yönetimlerden; hapishane mahallerinin isimleri (hapishane ve tevkifhane), müdürün ismi ve müdür bulunmadığı takdirde memur veya başgardıyanın ismi, kâtiplerin adedi, gardiyanların adedi, tevkifhane ve hapishanede mevcudun adedi (kadın, erkek ve henüz 18 yaşında bulunmayan tevkif edilmiş kimseler), Ceza Kanunnamesi'nin 48 ile 67'nci maddelerine kadar zikrolunan suçlardan dolayı, mezkur maddeler ahkâmına uygun olarak mahkûm olan siyasi suçlular hariç olmak üzere, cezalarını ikmal etmeye altı ay kalmış olan çiftçi ve yol tamircileri gibi genel menfaatler için çalışabilecek mahkûmların adedi, tevkif edilmiş kimselerin adedi (şu anda genel menfaatler için çalışanların adedi, hapishanenin kendi işlerinde müstahdem bulunanların adedi, hususi siparişlerin imali ile meşgul bulunanların adedi, hiçbir işi bulunmayanların adedi), yiyeceklerin ne suretle elde edildiği (hapishanenin kendi mutfağında, bir müteahhit vasıtası ile bir hayır cemiyeti tarafından) gibi bilgiler talep edilmiştir (Bakınız Tablo: I)¹⁰.

⁷ Ufuk Adak, XIX. Yüzyılın Sonları XX. Yüzyılın Başlarında Aydın Vilayeti'ndeki Hapishaneler, İzmir 2006, s.34, (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.)

⁸ U. Adak, *age*, s.39; Saadet Tekin- Sevilay Özkeş, "Cumhuriyet Öncesi Türkiye'de Hapishane Sorunu", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı; 16-17, İzmir 2008, s.189.

⁹ S.Tekin- S.Özkeş, *agm*, s.190, 199.

¹⁰ Başbakanlık Osmanlı Arşivi *Dâhiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti*, (BOA. DH. MB. HPS.), nr.27/27; Bu konu ile ilgili olarak bakınız; Mehmet Temel, "XX. Yüzyıl

Tablo: 1 Hapishanelere Dair İzahat Varakası.

1. Hapishane Mahallerinin İsimleri:			
2. Hapishane:			
3. Tevkiyhane:			
4. Müdürün ismi, müdür bulunmadığı takdirde memur veya başgardiyanın ismi:			
5. Kâtiplerin adedi:			
6. Gardiyanların adedi:			
7. Mevcudun adedi:	Erkek	Kadın	Henüz 18 yaşında bulunmayan tutuklular
a. Tevkiyhane:			
b. Hapishane:			
8. Ceza kanunnamesinin 48. ve 67. maddelerine kadar adı geçen suçlardan dolayı ilgili maddeler hükümlerine uygun olarak mahkûm olan siyasi suçlular hariç olmak üzere cezalarını tamamlamaya 6 ay kalmış olan çiftçi ve yol tamircileri gibi genel menfaatlere çalışabilecek mahkûmların adedi:			
9. Tutukluların adedi:			
a. Günlük genel menfaat için çalışanlar:			
b. Hapishanenin kendi işlerinde müstahdem bulunanlar:			
c. Hususi siparişlerin imaliyle meşgul bulunanların adedi:			
d. Hiçbir işi bulunmayanların adedi:			
10. Yiyeceklerin ne şekilde hazırlandığı:			
a. Hapishanenin kendi mutfağında			
b. Bir müteahhit vasıtasıyla			
c. Bir hayır cemiyeti tarafından			

1.İşbu cetvel mümkün olduğu kadar sürat ile imla edilmek üzere vilayet veya mutasarrıflıklarca hapishanelere tevzii olunacaktır.

2.Suallerin mukabilleri imla olunduktan sonra her vilayet veya mutasarrıflukça dâhil-i vilayete veya livaya ait olanlar bir araya cem edilerek heyet-i mecmuası vilayetçe veya livaca tasdik edildikten sonra toptan ba-tahrirat nezarete irsal edilecektir.

3.Cevaplar gayet vazih olarak yazılacaktır.

4.Her sorunun cevabı karşısına yazılacak ve sorunun tazammun ettiği husus mahallinde mevcut değil ise cevap hanesi açık bırakılmayarak olmadığı işaret olunacaktır. Dâhiliye Nezareti Hapishaneler İdare-i Umumiyesi.

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında başlayan hapishanelerin ıslah edilmesi konusundaki çalışmalar, Cumhuriyet Dönemi'ne miras kalmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde ise hapishanelerin ıslah edilmesi konusunda önemli mesafeler alınmıştır¹¹.

Türk toplumunun adli hayatını tespit etmek için hapishaneler, üzerinde durulması gereken önemli konulardan birisidir. Bunun için son yıllarda hapishaneler konusunda, önemli akademik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır¹².

Burada üzerinde hiç çalışma yapılmamış olan Isparta Sancağı Hapishanesi'nin 1867 ile 1920 yılları arasındaki dönemi incelenecektir. Böylece incelenen dönemde Isparta Hapishanesi temel alınarak, Isparta Sancağı'nun adli hayatı ile yapı tarihi üzerinde durulacaktır.

2.ISPARTA HAPİSHANESİ

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Isparta'da bir hapishane bulunduğu bilinmektedir. Bu dönemde Isparta eski hükümet konağının alt katında bulunan odaları, hapishane olarak kullanılıyordu. Ancak 1867 tarihli Vilayet Nizamnamesi'ne göre Isparta Sancağı, Konya Vilayeti'ne bağlanmış¹³ ve Isparta Sancağı hükümet konağının alt ve üst katında bulunan bütün odaları, devlet daireleri için gerekli olmuştu. Bunun için 1868 yılında hapishanenin buradan ayrılması icap etmiş ve hapishaneye yeni bir bina bulma ihtiyacı ortaya çıkmıştı. Bunun sonunda da Isparta Süvari Kışlası'nın hayvanlarına mahsus olan ahır, 20-30 bin kuruş masraf edilerek, hapishane şekline konulmuştu. Ancak ahırın tabanı zeminden aşağıda idi. Duvarları da adi toprak çamurdan (kerpiçten) inşa edilmişti. Binanın yapısı da mahkûmların muhafaza edilmesinde zorluk çıkarıyordu.

¹¹ S.Tekin- S.Özkeş, *agm*, s.190, 199.

¹² Mesela; Alanya Hapishanesi konusunda bakınız; Süleyman Beyoğlu, "Alanya Yapı Tarihine Dair Bazı Belgeler (1907-1919)", *Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III*, Konya 2004, s.593-594; Mentеше Sancağı Hapishaneleri için bakınız; M. Temel, *agm*, s.109-135

¹³ 1867 tarihli Vilayet Nizamnamesine göre, Karaman Eyaleti lağvedilerek yerine Konya Vilayeti oluşturulmuştur. Bu nizamnameye göre Konya Vilayeti, Konya Sancağı, İçel Sancağı, Niğde Sancağı, Teke Sancağı ve Isparta Sancağı olmak üzere toplam beş sancağa sahipti. Bkz, Adem Topkaya, *Salnâmelere Göre Konya Vilayeti (Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapı)*, Konya 2007, s.11-12, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakın Çağ Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.)

Bunun önüne geçmek için, hapishanenin duvarlarının iç yüzüne ızgara yapılmıştı. Ayrıca hapishanenin taban ve tavanlarını tahkim etmek için, zaman içinde önemli miktarda harcama gerçekleştirilmişti. Bunun yanında hapishanenin sokak cihetinde bulunan duvarının dibinden, su yolu geçiyordu. Hapishane odalarının altında da hamamın ve hayrathanelerin tamir imkânı olmayan lağımaları akıyordu. Bunun için hapishanede bulunan mahkûmlar daima rutubet içinde yaşıyorlardı. Ayrıca hapishanenin hiçbir tarafı güneş görmediğinden, suçluların pek çoğu hapishaneye girdikten birkaç ay sonra çeşitli hastalıklara yakalanıyorlardı¹⁴.

Isparta'da hapishane olarak kullanılan binanın fiziki yapısının elverişsiz olması, burasının sürekli tamir edilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştı. Mesela; Konya Vilayeti tarafından, Isparta Hapishanesi'nin tamir edilmesi hakkında hazırlanmış olan evrak, Dâhiliye Nezareti'ne gönderilmişti. Bu evrakın mimarlık kaidelerine ve tasarruf tedbirlerine uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığının tetkik edilmesi gerekiyordu. Bunun için evrak, Dâhiliye Nezareti tarafından 10 Haziran 1889 tarihinde, Şehremaneti'ne gönderilmiştir. Ancak Dâhiliye Nezareti zaman içinde bu evrak hakkında, Konya Vilayeti'ne bir cevap vermemiştir. Bu konuda Konya Vilayeti tarafından Dâhiliye Nezareti'ne tekrar bir yazı gönderilmiş ve daha önce gönderilen evrakın akıbeti sorulmuştur. Konya Vilayeti'nin talebi hakkında Dâhiliye Nezareti tarafından 19 Temmuz 1889 tarihinde Şehremaneti'ne bilgi verilmiş ve bu konuda gerekli işlemin yapılması bir defa daha istenmiştir¹⁵.

Ancak Isparta Hapishanesi'nin tamir edilebilmesi için yapılan keşif neticesinde 1.775 kuruş miktarında bir paraya ihtiyaç bulunuyordu. Bunun yanında keşif bedeli olan 1.775 kuruştan, akçe farkı¹⁶ olarak 266 kuruş 10 para miktarında bir meblağın tenzil edilmesi gerekiyordu. Dâhiliye Nezareti de 16 Ağustos 1889 tarihinde Konya Vilayeti'nden, Isparta Hapishanesi'nin tamirat bedeli olan 1.775 kuruştan, akçe farkının tenzil edilmesi neticesinde ortaya çıkan 1.508 kuruş 30 paranın, Konya Vilayeti'nin 1889 yılı bütçesinde merkez sancak ile vilayete bağlı livaların tamirat masrafı karşılığı olarak bulunan 8.000 kuruştan

¹⁴ BOA. ŞD. nr.1721/9. Lef.1-2.

¹⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi *Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemî*, (BOA. DH. MKT.), nr. 1640/72.

¹⁶ Akçe farkı; Alış verişi arasında hâsıl olan farka verilen isimdir. Ayrıca Osmanlı Devlet'i bütçesinde bu namla bir varidat mevcuttu. Bkz, Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt:1, İstanbul 1971, s.35.

mahsup olunmak üzere, mahalli emvalden tesviye ve ifa edilmesini talep etmiştir¹⁷.

Bir müddet sonra Isparta Mutasarrıflığı tarafından Konya Vilayeti'ne, Isparta Hapishanesi'nin yeniden inşa edilmesine dair emir gelinceye kadar, mahkûmların muhafaza edilmesi ve idaresinin sağlanması için, yapılan keşif neticesinde ortaya çıkan 3.700 kuruş miktarındaki para ile Isparta Hapishanesi'nin tamir edilmesi gerektiği konusunda bilgi verilmiştir. Ayrıca bu miktar paranın havalenamesinin gönderilmesi, Konya Vilayeti'nden istenmiştir. Konya Vilayeti de 25 Mart 1891 tarihinde, 3.700 kuruşluk havalenamenin gönderilmesi için Dâhiliye Nezareti'nden talepte bulunmuştur. Ancak Dâhiliye Nezareti 6 Eylül 1891 tarihinde Konya Vilayeti'ne, istenilen meblağın az olmasından dolayı, bütçe içinde bulunan Tamirat Tertibi'nden olmak üzere, mahalli emvalden bu paranın karşılanması konusunda talimat vermiştir¹⁸.

2.1.HAPİSHANENİN FİZİKİ YAPISI

Eski Isparta Hapishanesi'nde tamir çalışmalarının yapıldığı yıllarda, yerel yönetim tarafından Isparta'da yeni bir hapishane binasının inşa edilmesi içinde uğraşılıyordu. Çünkü; Isparta Hapishanesi'nin, konumu ve bina yapısı itibari ile hapishane olmaya elverişli olmadığı biliniyordu. Ayrıca hapishanenin fiziki yapısı, içinde barınan mahkûmların sağlıkları üzerinde olumsuz etki yapıyordu. Bunun için de yerel yönetim tarafından, Isparta'da yeni bir hapishane inşa edilmesi için, merkezi yönetime birçok defa başvuru yapılmıştı. Yalnız yerel yönetim tarafından yapılan başvurular, merkezi yönetim tarafından kabul görmemişti. Bu arada Isparta Sancağı İdare Meclisi tarafından, Isparta'daki askeri kışla civarında bulunan talimhane ile civarından alınacak sekiz hanenin arsasına, yeniden bir hapishane ve tevkifhane ile bunların üzerine mahkûmlar için birkaç yataklık hastane inşa edilmesine karar verilmiştir. Hapishane inşası için satın alınacak olan haneler; Müftüoğlu Ali Onbaşı hanesi, Yoloğlu Mehmet hanesi, Yesari Hoca hanesi, Hacı Salih hanesi, Receptoğlu Osman hanesi, İskodralı Ethem Ağa hanesi, Kadiroğlu Hüseyin hanesi ve Hasan Efendi hanesidir. Isparta'da yeniden inşa edilecek olan hapishane on dört odadan meydana gelecektir. Ayrıca hapishanenin etrafına da 1718.5 metre uzunluğunda duvar çekilecektir. Isparta'da yeniden yapılacak olan hapishane için, Isparta Belediyesi'nin mimarı başkanlığında teşekkül eden bir heyet tarafından, 17 Eylül 1890 tarihinde bir keşif defteri hazırlanmıştır. Keşif defterine göre yeniden yapılacak olan hapishane

¹⁷ BOA. DH. MKT. nr.1648/43.

¹⁸ BOA. DH. MKT. nr.1865/86.

hane bedeli için 115.650 kuruşa ve satın alınacak olan hanelerin bedeli için 45.500 kuruşa ve toplam olarak da 161.150 kuruşa ihtiyaç bulunuyordu. Isparta'da yeniden inşa edilecek olan hapishane için, Isparta Sancağı İdare Meclisi tarafından hazırlanmış olan 25 Kasım 1890 tarihli mazbata ve bunun ekinde bulunan ilk keşif defteri ile plan, gerekli işlemin yapılması için Konya Vilayeti'ne gönderilmiştir¹⁹.

Konya Vilayeti de 11 Aralık 1891 tarihinde, Isparta'da yeniden yapılacak olan hapishane inşası hakkında, Isparta Sancağı İdare Meclisi tarafından hazırlanmış olan mazbata ve bunun ekinde bulunan ilk keşif defteri ile planı, Dâhiliye Nezareti'ne tevdi etmiştir²⁰. Dâhiliye Nezareti de 16 Şubat 1892 tarihinde, mazbatanın ekinde bulunan ilk keşif defteri ile planın bina yapım tekniklerine ve tasarruf kaidelerine uygun olarak tanzim edilip-edilmediği konusunda, Şehremaneti'nden bilgi istemiştir²¹. Şehremaneti'nin Hendesehane kısmında yapılan inceleme neticesinde, Konya Vilayeti'nin gönderdiği mazbatanın ekinde bulunan ilk keşif defteri ile planın çizim tarzı ve tanziminin usul ve kaideye uygun olduğu görülmüştür. Bununla birlikte padişah tarafından yayınlanmış olan iradeye göre, buna benzer binalara ait planların metre cinsinden çizilmesi ve keşif defterlerinin de metre cinsinden yazılması zorunlu idi. Ancak yeni yapılacak olan Isparta Hapishanesi'nin planı mukayese sureti ile çizilmişti. Bunun yanında keşif defterinin münderecatı da usule uygun değildi. Ayrıca plan ile keşif defterinin yanında, yerel yönetim tarafından tasdik edilmiş mahalli rayiç defterinin de bulunması lazımdı. Ancak Hendesehane tarafından mahalli rayiç defterinin de hazırlanmadığı tespit edilmişti. Bunun için Hendesehane'nin isteği üzerine Şehremaneti tarafından bu eksikliklerin giderilmesi, Dâhiliye Nezareti'nden talep edilmiştir. Şehremaneti'nin talebi hakkında, Dâhiliye Nezareti tarafından 15 Mart 1892 tarihinde Konya Vilayeti'ne bilgi verilmiş ve eksikliklerin giderilmesi hususunda gerekli işlemin yapılması istenmiştir²².

Yalnız yerel yönetim tarafından merkezi yönetime gönderilen, Isparta'da yeniden inşa edilecek olan hapishaneye ait evrakların, bazen hangi birimde olduğu konusunda ihtilaf da meydana geliyordu. Mesela; Dâhiliye Nezareti tarafından Isparta'da yeniden inşa edilecek olan hapishane ile ilgili olarak hazırlanmış olan mazbatanın, umum hapishaneler hakkında vuku bulan maruzat ile beraber Şûrâ-yı Devlet Dâhiliye Dairesi'ne tevdi edildiği iddia edilmişti. Ayrıca

¹⁹ BOA. ŞD. nr.1721/9. Lef.1-3.

²⁰ BOA. DH. MKT. nr.1933/63.

²¹ BOA. DH. MKT. nr.1923/42.

²² BOA. DH. MKT. nr.1933/63.

bu konu hakkında Dâhiliye Nezareti'nce, Isparta Sancağı'na bilgi verilmişti. Bunun üzerine Isparta Mutasarrıflığı tarafından Şûrâ-yı Devlet Dâhiliye Dairesi'ne bir yazı gönderilmişti. Bu yazıda, "Isparta Hapishanesi'ndeki mahkûmların içinde bulunduğu sıkıntıdan bahsedilmiş ve Isparta'da yeni bir hapishane inşası ile ilgili olan 25 Kasım 1890 tarihli mazbatanın, umum hapishaneler evrakından ayrılarak incelenmesi" talep edilmişti²³. Ancak bir müddet sonra Dâhiliye Nezareti, Isparta Livası İdare Meclisi tarafından hazırlanmış olan mazbatanın, Dâhiliye Nezareti Muhasebe kısmında olduğunu ileri sürmüştü. Bunun yanında Isparta Mutasarrıflığı'nın vermiş olduğu bilgiye dayanarak, Şûrâ-yı Devlet Dâhiliye Dairesi tarafından, Isparta'da yeniden bir hapishane inşa edilmesi gerekli görülmüştü. Ancak bu işin neticelenmesi, Isparta'da yeniden yapılacak olan hapishaneye ait evrakın, Şûrâ-yı Devlet'e gönderilmesi ile mümkün olacaktı. Bu nedenle Şûrâ-yı Devlet, Şûrâ-yı Devlet Dâhiliye Dairesi'nin talebi üzerine 16 Ocak ve 22 Şubat 1892 tarihlerinde, Isparta Livası İdare Meclisi'nce hazırlanmış olan mazbatanın, muhasebe tarafından gerekli işlem tamamlandıktan sonra gönderilmesini, Dâhiliye Nezareti'nden talep etmiştir. Fakat Dâhiliye Nezareti tarafından, Isparta'da yeniden inşa edilecek olan hapishaneye ait evrakın, Şehremaneti'ne gönderildiği ortaya çıkmıştı. Şehremaneti de, Isparta'dan gönderilen keşif defteri ile planın usulüne uygun olarak tanzim edilmediğini tespit etmişti. Bu konuda Şehremaneti'nin talebi üzerine, Dâhiliye Nezareti tarafından, keşif defteri ve plan usulüne uygun olarak tanzim edilmesi için Isparta Mutasarrıflığı'na iade edilmişti. Bunun için Dâhiliye Nezareti tarafından 12 Mart ve 15 Mart 1892 tarihlerinde, Şûrâ-yı Devlet'e, keşif defteri ve planın usulüne uygun olarak tanzim edildikten sonra gönderileceği bilgisi verilmiştir²⁴.

Dâhiliye Nezareti ile Şûrâ-yı Devlet arasında bu haberleşme cereyan ederken, Konya Vilayeti de 4 Nisan 1892 tarihinde, Şehremaneti'nin talebi hakkında, Isparta Mutasarrıflığı'na bilgi vermiştir. Ayrıca Isparta Mutasarrıflığı'ndan, Isparta'da yeniden inşa edilecek olan hapishanenin planının metre cinsinden çizilmesini ve ilk keşif defterinin de metre cinsinden yazılmasını, ayrıca yerel yönetim tarafından tasdik edilmiş mahalli rayiç defterinin tanzim edilmesini ve daha sonra da hazırlanmış olan bu evrakın iade edilmesini istemiştir. Isparta Mutasarrıflığı da, Isparta'da yeniden yapılacak olan hapishanenin planını metre cinsinden çizdirmiş, keşif defteri ile mahalli rayiç defterini de yeniden tanzim ettirmiştir. Hazırlanmış olan bu evrak Isparta Mutasarrıflığı tarafından 6 Ekim 1892 tarihinde Konya Vilayeti'ne gönderilmiştir. Ayrıca Konya Vilayeti'nden,

²³ BOA. ŞD. nr.1721/9. Lef.1-2.

²⁴ BOA. ŞD. nr.2592/18. Lef.1-2; BOA. DH. MKT. nr.1933/63

ülkenin hiçbir tarafında benzeri görülmececek derecede kötü durumda olan hapishaneden kurtulmak için gerekli işlemin yapılması talep edilmiştir²⁵. Konya Vilayeti de 3 Kasım 1892 tarihinde, Isparta Hapishanesi'ne ait evrakı, Dâhiliye Nezareti'ne göndermiştir²⁶. Dâhiliye Nezareti de 14 Kasım 1892 tarihinde, Isparta'da yeniden inşa olunacak olan hapishanenin, mahallince tanzim edilen ilk keşif defteri ile rayiç defterini ve planını Şehremaneti'ne göndermiş ve bu konuda icabının icra edilmesini istemiştir²⁷. Hendesehane tarafından yapılan inceleme neticesinde, ilk keşif defterinin usulüne uygun şekilde yapıldığı, ancak inşaat aksamına ait olan uzunlukların, plana tatbik edilmesi esnasında, ekseri kısımlarının uygun olmadığı tespit edilmiştir. Daha sonra da Hendesehane tarafından bunların ne şekilde tanzim edileceği belirtilerek, evrak Şehremaneti'ne iade edilmiştir. Şehremaneti de 26 Ocak 1893 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne, konu hakkında bilgi vermiş ve Isparta'da yeniden yapılacak olan hapishaneye ait evrakı iade etmiştir²⁸.

Dâhiliye Nezareti de 7 Şubat 1893 tarihinde, Şehremaneti tarafından iade edilen Isparta Hapishanesi'ne ait evrakı, Konya Vilayeti'ne göndermiş ve bu evrakın Hendesehane'nin talebi doğrultusunda tanzim edilmesini istemiştir²⁹. Dâhiliye Nezareti tarafından iade edilen evrak, Konya Vilayeti'nce 1 Mart 1893 tarihinde Isparta Mutasarrıflığı'na gönderilmiştir. Ayrıca Isparta Mutasarrıflığı'ndan, Isparta'da yeniden inşa edilecek olan hapishaneye ait keşif defteri ile planın usulüne uygun olarak tanzim edilmesi ve noksanının tamamlanması talep edilmiştir. Isparta Mutasarrıflığı tarafından, Isparta Hapishanesi'ne ait evrak usulüne uygun olarak tashih edilmiş ve 17 Temmuz 1893 tarihinde, Konya Vilayeti'ne gönderilmiştir³⁰. Isparta Mutasarrıflığı'nın göndermiş olduğu Isparta Hapishanesi'ne ait evrak, Konya Vilayeti tarafından 3 Ağustos 1893 tarihinde, Dâhiliye Nezareti'ne tevdi edilmiştir³¹. Dâhiliye Nezareti de, Isparta Hapishanesi'ne ait evrakı, 13 Ağustos 1893 tarihinde Şehremaneti'ne göndermiştir. Ayrıca Şehremaneti'nden gerekli işlemin yapılmasını talep etmiştir³².

Ancak bir müddet sonra Isparta Mutasarrıflığı tarafından bir tahrirat hazırlanmış ve Konya Vilayeti'ne gönderilmiştir. Bu tahriratta şöyle denilmektedir:

²⁵ BOA. ŞD. nr.1721/9. Lef.3

²⁶ Aynı Belge. Lef.4.

²⁷ BOA. DH. MKT. nr.2020/78.

²⁸ BOA. ŞD. nr.1721/9. Lef.5.

²⁹ BOA. DH. MKT. nr.2049/110.

³⁰ BOA. ŞD. nr.1721/9. Lef.6-7

³¹ Aynı Belge. Lef.7.

³² BOA. DH. MKT. nr.110/26. Lef.1.

“Isparta’da bulunan hapishane vaktiyle inşa edilen ve daha sonra yıkılmış olan Süvari Kışlası’nın hayvan ahurından ibarettir. Bu hapishane gayet köhne ve haraptır. Bunun yanında hapishanenin fevkalade kötü kokmasından ve rutubetli olmasından dolayı içinde bulunan mahkûmlar, az bir zaman içinde çeşitli hastalıklara yakalanmaktadırlar. Sıhhate elverişli olmayan bir mahalde, mahkûmların ikamet etmesi mahsurludur. Bunun için böyle bir duruma cevaz verilemez. Levazımın şimdiden tedarik edilerek, gelecek ilkbaharda yeni hapishanenin inşaatına başlanması için gerekli emir verilmelidir”³³.

Isparta Mutasarrıflığı’nın tahrirati, Konya Vilayeti tarafından 14 Aralık 1893 tarihinde Dâhiliye Nezareti’ne gönderilmiş ve bu konuda icabının icra edilmesi istenmiştir³⁴. Ancak daha önce Dâhiliye Nezareti tarafından, Isparta Hapishanesi’ne ait keşif defteri ve diğer evrak, Şehremaneti’ne gönderilmişti. Bunun için Dâhiliye Nezareti’nce 1 Ocak 1894 tarihinde Şehremaneti’nden, Isparta’da yeniden inşa edilecek olan hapishaneye ait evrakla ilgili olarak, gerekli işlemin yapılması tekrar talep edilmiştir³⁵.

Şehremaneti’nde yapılan inceleme neticesinde 152.350 kuruş 37,5 santim toplam bedele sahip bulunan ilk keşif defteri ile planın fenne uygun olduğu, ayrıca inşaat aksamına ait fiyatın da mahalli rayice göre normal bulunduğu tespit edilmiştir. Ancak burada yapılan incelemede, sehven 152.350 kuruş 37,5 santim olarak gösterilen ilk keşif bedelinin, 152.962 kuruş 16 santim olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu konuda Şehremaneti tarafından 20 Aralık 1893 tarihinde Dâhiliye Nezareti’ne bilgi verilmiştir³⁶.

Bu arada Isparta Hapishanesi’nde bulunan mahkûmlar tarafından, Isparta Mutasarrıflığı’na bir dilekçe verilmiştir. Bu dilekçede; “Hapishanenin içinde bulunduğu kötü durumdan ve mahkûmların hayatının tehlikede olduğundan bahsedilmiş, ayrıca bu olumsuz durumdan kurtulmak için gerekli işlemin yapılması” istenmiştir. Bunun yanında askeriye tarafından da hapishanenin içinde bulunduğu kışlanın yıkılarak, yeniden inşa edilmesine başlanacaktı. Bunun için askeriye, hapishanenin başka bir mekâna nakledilmesini, Isparta Mutasarrıflığı’ndan talep etmişti. Isparta Mutasarrıflığı da 28 Mayıs 1894 tarihinde Konya Vilayeti’nden, inşaat mevsimi olan bu zamanda, hapishanenin yeniden inşa edilmesini ve mahkûmların içinde buldukları kötü şarttan kurtarılması

³³ Aynı Belge. Lef.2.

³⁴ Aynı Belge. Lef.3.

³⁵ Aynı Belge. Lef.4.

³⁶ BOA. ŞD. nr.1721/9. Lef.8-9.

için gerekli işlemin acele olarak yapılmasını talep etmiştir³⁷. Isparta Mutasarrıflığı'nın talebi, Konya Vilayeti tarafından 6 Haziran 1894 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne bildirilmiştir³⁸.

Dâhiliye Nezareti de 16 Ağustos 1894 tarihinde Sadaret'e, Konya Vilayeti'nin 1894 yılı bütçesine merkez sancağın ve vilayete bağlı livaların inşaat masrafı karşılığı olarak 656 kuruş, tamirat masrafı karşılığı olarak 6.560 kuruş ve toplam olarak 7.216 kuruş miktarında bir meblağın ithal kılındığının anlaşıldığını, ancak bu miktar paranın vilayet dâhilinde vuku bulacak cüzi inşaat ve tamirat masraflarını bile tesviye etmeye kâfi olmadığını, ayrıca merkezi idarenin 1894 yılı bütçesinde mevcut olan Zuhurat Tertibi'nin çoğunun sarf edilmiş olduğunu ve bundan dolayı Isparta Hapishanesi'nin inşaat masrafı olan paranın Zuhurat Tertibi'nden tesviyesinin mümkün olamayacağını bildirmiştir. Ayrıca Sadaret'ten, Isparta Hapishanesi'nin yeniden inşa edilmesi uygun görüldüğü takdirde, 152.962 kuruş 16 santim miktarındaki paranın 1894 yılı Bütçesi Açığı'na ve Zuhurat Tertibi Fazlası'na ilave edilerek tesviye edilmesini talep etmiştir³⁹.

Bir müddet sonra Şûrâ-yı Devlet tarafından, Isparta'da yeniden inşa edilecek olan hapishane'nin keşif bedeli olan 152.962 kuruş 16 santimin, 1894 yılı Bütçesi Açığı'na ve Zuhurat Tertibi Fazlası'na ilave edilerek tesviye edilmesi hususunda bir karar alınmış ve buna bağlı olarak da padişah iradesi çıkmıştır⁴⁰. Bu konuda Sadaret tarafından 21 Ekim 1894 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne bilgi verilmiştir. Ayrıca Dâhiliye Nezareti'ne, Isparta'da yeniden inşa edilecek olan hapishanenin keşif defteri ile planı iade edilmiş ve gerekli işlemin yapılması istenmiştir⁴¹.

Dâhiliye Nezareti de 24 Kasım 1894 tarihinde Maliye Nezareti'nden, Isparta'da yeniden inşa edilecek olan hapishane ve müştemilatı ile satın alınacak hanelerin bedeli olan 152.962 kuruş 16 santim miktarındaki paranın, Hazine tarafından 1894 yılı Dâhiliye Tahsisatı'ndan mahsup edilerek, Konya Vilayeti emvalinden tesviye edilmesi hususunda icap eden havalenamenin tanzim edilerek, gönderilmesini talep etmiştir.⁴²

³⁷ Aynı Belge. Lef.10.

³⁸ Aynı Belge. Lef.11.

³⁹ BOA. ŞD. nr.1721/9. Lef.9; BOA. DH. MKT. nr.110/26. Lef.5.

⁴⁰ BOA. DH. MKT. nr.110/26. Lef.6.

⁴¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi *Bab-ı Ali Evrak Odası*, (BOA. BEO.), nr.500/37430.

⁴² BOA. DH. MKT. nr.110/26. Lef.6.

Bunun yanında Dâhiliye Nezareti tarafından 23 Ocak 1895 tarihinde Konya Vilayeti'ne, Isparta'da yeniden yapılacak olan hapishanenin keşif bedeli olan 152.962 kuruş 16 santimin, Konya Vilayeti'nin 1894 yılı emvalinden tesviye edilmesi konusunda, Hazine tarafından tanzim ve tevdi edilen havalenamenin ve hapishanenin keşif defteri ile planının gönderildiği bildirilmiştir. Ayrıca Konya Vilayeti'nden, Isparta'da 152.962 kuruş 16 santim keşif bedeli ile yeniden yapılacak olan hapishane ve teferruatının inşasında sağlamlığa dikkat ve itina edilmesi, inşaatın bitiminde de usulü gereğince Isparta Sancağı İdare Meclisi tarafından tanzim edilecek olan ikinci keşif defteri ile harcama cetvelinin gönderilmesi istenmiştir⁴³.

Ancak bir müddet daha Isparta'da hapishanenin yeniden inşa edilmesi konusunda bir çalışma yapılmamıştır. Bu sebepten dolayı Konya İstinaf Müdde-i Umumiliği tarafından Adliye Nezareti'nden, mahkûmların sıhhat ve hayatlarının muhafaza edilmesi için, Isparta Hapishanesi'nin inşasına başlanması konusunda talepte bulunulmuştur. Bu talep Adliye Nezareti tarafından 10 Aralık 1896 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne bildirilmiştir. Dâhiliye Nezareti de 17 Aralık 1896 tarihinde, bu konuda gerekli işlemin acil olarak yapılmasını Konya Vilayeti'nden istemiştir⁴⁴.

15 Şubat 1897 tarihinde de Isparta Mutasarrıflığı tarafından bir tahrirat hazırlanmış ve Konya Vilayeti'ne gönderilmiştir. Isparta Mutasarrıflığı'nun tahriratında şu hususlar ifade edilmektedir:

“Sarfına izin verilen 150 bin kuruşla münasip bir arsa satın alınarak, yeniden bir hapishane inşasına, ayrıca askeri cihet tarafından da bir askeri depo (debboy)⁴⁵ ile bir kışla inşasına karar alınmıştır. Bunun için eski kışla mahallinde hapishane için bir yer ayrılmıştır. İnşa edilecek askeri depo için de, hayırsever ahali tarafından 50 bin kuruş yardım yapılması taahhüt edilmiştir. Bu paranın 150 bin kuruşa ilave edilmesi ve eski kışla binasının enkazının da kullanılması halinde mükemmel bir hapishane, bir zabıta idaresi, zaptiye süvari koğuşu ve ahır, askeri depo ile piyade kışlası vücuda getirilecektir. Eski kışla mahalline yapılacak olan hapishane ile kadın tevkifhanesi ve zabıta dairesi planıyla, mevkiinin haritası tanzim edilerek vilayete gönderilmiştir. Hükümet civarındaki harap kışlanın ne derece harap olduğu ve tamirinin mümkün olamayacağı görülmektedir. Kışlanın bu şekilde kalması da tabiat şartları neticesinde yıkılmasına ve bir kaza meydana gelmesine sebep olacaktır. Eski kışla mahalline yeniden bir askeri depo ve bir kışla inşası

⁴³ Aynı Belge. Lef.7.

⁴⁴ BOA. DH. MKT. nr.2077/109.

⁴⁵ Debboy; Askerlerin silah ve elbiselerinin depo edildiği ambardır. Bkz, *Temel Türkçe Sözlük*, İstanbul 1985, s. 242.

için askeri cihetle olan haberleşme devam etmektedir. Askeri cihet tarafından zabita binası ve hapishaneler için bir mahal gösterildiği takdirde, hapishane inşasına tahsis buyrulmuş meblağ ile ahalinin yardımı birleştirilerek ve mevcut enkazda kullanılarak takdim edilen planlarda gösterildiği üzere mükemmel bir hapishane, kadın tevkifhanesi, zabita ve süvari dairesi, koğuş ve ahırlar ile askeri depo ve kışlanın vücuda getirilmesi mümkün olacaktır. Başka mahalde satın alınacak arazi İstihlak Nizamnamesi'ne uygun olarak elli bin kuruşu geçecek bir bedel ile satın alınabileceğinden, bu suretle alınacak mahalle yalnız bir hapishane yapılabileceğine göre, eski kışla arazisinde hapishane inşası Hazine menfaatine muvafık olacaktır”⁴⁶.

Isparta Mutasarrıflığı'nın tahrirata, Konya Vilayeti İdare Meclisi tarafından incelenmiş ve tahriratta ifade edilen hususlar yerinde bulunmuş, ayrıca bu konu hakkında Isparta Mutasarrıflığı'na tebligat yapılmasına karar verilmiştir. Bununla birlikte Konya Vilayeti İdare Meclisi'nce Isparta Mutasarrıflığı'ndan, Isparta'da inşa edilecek yeni hapishane için, fakir insanlardan yardım toplanmaması talep edilmiştir⁴⁷.

Bu arada mülhakattan alınan umum hapishanelere ait evrak ile beraber Isparta Hapishanesi'nin bitişine inşa edilecek olan askeri deponun keşif evrakı ve planı, Konya Vilayeti tarafından 20 Şubat 1898 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne gönderilmişti. Dâhiliye Nezareti de bu evrakı, Zaptiye Nezareti'nde teşekkül etmiş özel komisyona tevdi etmiş, ayrıca bu konuda Konya Vilayeti'ne bilgi vermişti. Bir müddet sonra da Konya Valisi Ferit, Isparta'ya gelmiş ve mevcut hapishanede yapmış olduğu teftiş esnasında, hapishanenin her cihetinin yıkılmaya yüz tuttuğunu görmüştür. Bunun üzerine 21 Ağustos 1898 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta, “Isparta Hapishanesi'nin inşaatına dair daha önce padişah iradesinin yayınlandığını ve bu konuda komisyonun tekrar tetkikine hacet olmadığını bildirmiş, bunun yanında inşaat başlanılmak üzere komisyonda olan evrakın iade edilmesini” talep etmiştir⁴⁸.

Dâhiliye Nezareti de 4 Eylül 1898 tarihinde, Isparta'da yapılacak olan hapishane inşaatına ait keşif evrakını posta ile Konya Vilayeti'ne göndermiştir. Ayrıca Konya Vilayeti'ne, Isparta Hapishanesi'nin padişah iradesi gereğince inşaatına başlanması konusunda talimat vermiştir⁴⁹.

⁴⁶ Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dâhiliye Nezareti Teşri-i Muâmelat ve Islahât Komisyonu, (BOA. DH. TMİK-S.), nr.24/100. Lef.2.

⁴⁷ Aynı Belge. Lef.2.

⁴⁸ Aynı Belge. Lef.1.

⁴⁹ BOA. DH. TMİK-S. nr.20/57.

Yalnız Isparta Mutasarrıflığı tarafından, yeni Isparta Hapishanesi askeri sahada inşa edilecekti. Bunun için, Konya Vilayeti tarafından 14 Kasım 1898 tarihinde Seraskerlikten izin istenmişti. Ancak Ser Askerlik, bu konu hakkında Konya Vilayeti'ne bir cevap vermemişti. Seraskerliğin bu tavrı hakkında Konya Vilayeti tarafından 21 Ocak 1899 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne bilgi verilmiştir. Dâhiliye Nezareti de, Isparta'da yeniden inşa edilecek olan hapishane ve tevkifhanenin keşfi mucibince, inşa masrafı olan 152.962 kuruş 16 santimin Konya Vilayeti'nin 1894 yılı emvalinden tesviyesi konusunda, Hazine tarafından hazırlanmış olan havalenamenin Konya Vilayeti'ne gönderilmiş olmasından dolayı, Maliye Nezareti'nden görüş alınması taraftarı idi⁵⁰.

Isparta'da yeniden bir hapishane inşa edilmesi konusunda padişah iradesi çıkmış ve bunun üzerinden bir hayli zaman geçmişti. Buna rağmen, Isparta Hapishanesi'nin inşaatına başlanamamıştı. Mahkûmlar da eski hapishanede ikamet ediyorlardı. Ankara ve Konya Vilayetleri Adliye Müfettişliği tarafından Antalya ve Isparta hapishanelerinin karanlık ve kokmuş bir halde olduğu, bu hapishanelerin içinde çok sayıda mahkûm bulunduğu, ayrıca Antalya'nın Kaş Kazası'nda kadınlara ait bir hapishane bulunmadığı tespit edilmiş ve bu konu ile ilgili olarak 25 Haziran 1900 tarihinde Adliye ve Mezahib Nezareti'ne bilgi verilmiştir. Adliye ve Mezahib Nezareti de 29 Ocak 1901 tarihinde Dâhiliye Nezareti'nden Antalya ve Isparta Sancakları hapishanelerinin ıslah edilmesini ve Antalya'nın Kaş Kazası'nda da kadınlara mahsus bir hapishane tedarik edilmesini talep etmiştir⁵¹.

Adliye ve Mezahib Nezareti'nin bu talebinden sonra, Isparta'da yeni hapishane inşaatının, 1901 yılının yaz aylarında tamamlandığı görülmektedir.⁵² Yalnız hapishanenin ihtiyacı olan su, kışla avlusunda kalmıştı. Bundan dolayı hapishanenin temizlik ihtiyacı karşılanamıyordu. Ayrıca mahkûmlar içecek su bulma konusunda müşkülât çekiyorlardı. Bunun için yapılan keşif neticesinde, hapishane suyollarının tamir ve suyun hapishane içine isale edilmesinin 4.002 kuruşa yapılabileceği anlaşılmıştı. Yalnız akçe farkı çıktıktan sonra tamir masrafları için, 3.141 kuruşa ihtiyaç vardı. Bu miktar para Konya Vilayeti tarafından 19 Haziran 1901 tarihinde Dâhiliye Nezareti'nden talep edilmiştir. Bu talep üzerine, Dâhiliye Nezareti tarafından Konya Vilayeti'nden, tamir masrafı olan 3.141 kuruşun Tamirat Tertibi karşılığı olarak, mahalli bütçeye dâhil bulunan 5.500 kuruştan tesviye edilmesi istenmiştir. Ancak bu mümkün olmadığı tak-

⁵⁰ BOA. DH. TMİK-S. nr.24/100. Lef.2.

⁵¹ BOA. DH. TMİK-S. nr.33/40.

⁵² BOA. DH. MKT. nr.2518/37; BOA. DH. MKT. nr.2539/89.

dirde, vilayetçe bütçe içinde bulunan Eyyam-ı Haliye-i Maaşat Mevkufatı da dâhil olduğu halde, Tasarrufat Tertibi'nden bir karşılık tedarik edilerek icabına bakılması talep edilmiştir⁵³.

Hapishane suyollarının tamiri ve suyun hapishane içine isale edilmesi için gerekli olan 3.141 kuruş miktarındaki para, Konya Vilayeti tarafından mahalli bütçeden karşılanamamıştı. Bundan dolayı Konya Vilayeti tarafından bu miktar paranın gönderilmesi, birçok defa Dâhiliye Nezareti'nden talep edilmiştir. Bunun sonunda da Dâhiliye Nezareti tarafından 3 Ekim 1901 tarihinde, 3.141 kuruşun Dâhiliye Tahsisatı'na zam yapılarak tesviye edilmesi, Sadaret'ten talep edilmiştir⁵⁴. Bununla birlikte Sadaret'ten yapılan bu talep hakkında, Dâhiliye Nezareti tarafından 20 Ekim 1901 tarihinde Konya Vilayeti de bilgilendirilmiştir. Ayrıca Konya Vilayeti'ne Sadaret'ten alınacak cevaba göre, hareket edileceği konusunda talimat verilmiştir⁵⁵.

Dâhiliye Nezareti'nin talebi, Sadaret tarafından Şûrâ-yı Devlet'e havale edilmiş ve bu talep 20 Kasım 1901 tarihinde Şûrâ-yı Devlet Maliye Dairesi'nde görüşülmüştür. Burada yapılan görüşmede, Dâhiliye Nezareti'nin talebi kabul edilmemiştir. Şûrâ-yı Devlet Maliye Dairesi, 3.141 kuruşun Dâhiliye Tahsisatı'na zam yapılacak miktarda olmadığına ve bunun için bu miktar paranın, Eyyam-ı Haliye-i Maaşat veya sair Tasarruf Tertibi'nden tesviye edilmesine karar vermiştir. Daha sonra da Şûrâ-yı Devlet Maliye Dairesi'nin almış olduğu karar, Sadaret'e bildirilmiştir⁵⁶. Sadaret tarafından da 25 Kasım 1901 tarihinde Dâhiliye Nezareti'nden, Şûrâ-yı Devlet Maliye Dairesi'nin görüşü doğrultusunda işlem yapılması talep edilmiştir⁵⁷.

Dâhiliye Nezareti de 22 Ocak 1902 tarihinde Konya Vilayeti'ne, 1901 yılı Eyyam-ı Haliye-i Maaşat veya sair Tasarruf Tertibi'nden 3.500 kuruşun kullanılmasına izin vermiştir. Bunun üzerine Isparta Mutasarrıflığı tarafından 3.500 kuruştan 1.500 kuruş alınarak, suyollarının çok fazla harap olan yerleri tamir edilmiştir. Ancak suyolları uzun yıllardan beri tamir görmediği ve önemli bir bölümü de gayri muntazam olduğu için, sürekli bozulmakta ve su cereyanı tam olarak sağlanamamakta idi. Bunun içinde hapishanede bulunan mahkûmların su ihtiyacı, tam olarak yerine getirilemiyordu. Isparta Mutasarrıflığı tarafından Konya Vilayeti'nden, inşaat mevsimi geçmeden suyollarının tamir edilmesi

⁵³ BOA. DH. MKT. nr.2518/37.

⁵⁴ BOA. DH. MKT. nr.2539/89.

⁵⁵ BOA. DH. MKT. nr.2546/130

⁵⁶ BOA. BEO. nr.1752/131370. Lef.1

⁵⁷ Aynı Belge. Lef.2.

için, keşif bedelinden geriye kalan 2.000 kuruşun harcanmasına izin verilmesi talep edilmiştir. Isparta Mutasarrıflığı'nın talebi, Konya Vilayeti tarafından 10 Mayıs 1903 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne bildirilmiş ve 2.000 kuruşun sarf edilmesi için gerekli işlemin yapılması istenmiştir⁵⁸. Bu talep hakkında Dâhiliye Nezareti tarafından 13 Haziran 1903 tarihinde, Maliye Nezareti'ne bilgi verilmiş ve 2.000 kuruşun harcanması konusunda izin istenmiştir. Ayrıca Dâhiliye Nezareti tarafından bu konu hakkında, Konya Vilayeti de bilgilendirilmiştir⁵⁹. Ancak, geçmiş yıllara ait tahsilâtın, mahalli masraflara sarf edilmemesi konusunda padişah emri bulunuyordu. Bunun yanında içinde bulunulan yıllar emvalinden eski yıllara ait olan borçların ödenmesi de yasaktı. Bunun için Maliye Nezareti 18 Temmuz 1903 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne, Isparta Hapishanesi'nin suyollarının yılı içinde tamir ve ikmal edilmediğinden dolayı, içinde bulunulan yıl zarfında vuku bulacak bakiye inşaat için, geçmiş yıldan akçe itasının caiz olmadığını, ancak bakiye inşaat masrafının Dâhiliye Dairesi'nin 1903 yılına ait tahsisatına mahsuben, Konya Vilayeti'nin içinde bulunulan yıl emvalinden tesviye edilmesinin lazım geleceğini bildirmiş ve buna göre davranılmasını istemiştir⁶⁰. Maliye Nezareti'nin talimatı hakkında, Dâhiliye Nezareti tarafından, 1 Ağustos 1903 tarihinde Konya Vilayeti'ne bilgi verilmiştir⁶¹.

Daha sonraki yıllarda da, Isparta Hapishanesi'nin bazı kısımlarının tamir edilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştı. Bunun için 2.932 kuruş miktarında bir paraya ihtiyaç vardı. Isparta Hapishanesi'nin tamir bedelinin 1906 yılına ait Tasarruf Tertibi'nden ödenmesi, Konya Vilayeti tarafından 22 Nisan 1907 tarihinde, Dâhiliye Nezareti'nden talep edilmiştir. Dâhiliye Nezareti de, Konya Vilayeti'nin talebini yerinde görmüştür. Ayrıca Dâhiliye Nezareti 11 Mayıs 1907 tarihinde Konya Vilayeti'ne, bu konuda gerekli işlemin yapılması talimatını vermiştir⁶².

1916 yılının Sonbahar aylarında da, Isparta Hapishanesi'nin koğuşlarının cam ve çerçevelerinin tamir edilmesi ve noksanlarının tamamlanması icap ediyordu. Ayrıca bu tamir işinin kış mevsimi gelmeden önce yapılması gerekiyordu. Bunun için hapishanede keşif yapılması için Isparta Hapishane Müdürlüğü tarafından 7 Kasım 1916 tarihinde Isparta Mutasarrıflığı'na başvurulmuştur. Bunun üzerine belediye tarafından, hapishanede yapılan keşif neticesinde, kırk altı adet camın noksan olduğu ve çerçevelerin tamir edilmesi gerektiği tespit

⁵⁸ BOA. DH. MKT. nr.722/39. Lef.1.

⁵⁹ Aynı Belge. Lef.2-3.

⁶⁰ Aynı Belge. Lef.4.

⁶¹ Aynı Belge. Lef.5.

⁶² BOA. MKT. nr.1165/101.

edilmiştir. Ayrıca belediye tarafından bir adet cam fiyatı da sekiz kuruş olarak takdir edilmiştir. Bir müddet sonra Isparta Hapishanesi'nin cam çerçeveleri tamir edilmiş ve camları takılmıştır. Bunun için Isparta Hapishanesi'ne takılan 46 adet cam ile sair giderler için camcı esnafına 399 kuruş, cam çerçevelerinin tamiri için Isparta'nın Kemer Mahallesi'nden Dülger Yarlis'e üç yevmiye bedeli olarak 11 kuruş 10 para, camları çerçevelere geçirmek için de Tenekeci Esnafı'ndan Osman'a iki yevmiye bedeli olarak 10 kuruş miktarında bir meblağ ödenmesi lazımdı. Bundan dolayı Isparta Hapishane Müdürlüğü tarafından 20 Kasım 1916 tarihinde, Isparta Hapishanesi'nin tamir bedeli olan 420 kuruş 10 para, Isparta Mutasarrıflığı'ndan talep edilmiştir⁶³. Bunun üzerine Isparta Mutasarrıflığı tarafından, hapishane tamiratına ait tahsisat olmadığı gerekçesi ile Konya Vilayeti'nden, 420 kuruş 10 paralık havalenamenin gönderilmesi için gerekli işlemin yapılması istenmiştir⁶⁴. Yalnız Konya Vilayeti'nde de tahsisat bulunmuyordu. Bu nedenden dolayı Konya Vilayeti de 11 Aralık 1916 tarihinde, Isparta Mutasarrıflığı'nın talebini Dâhiliye Nezareti'ne bildirmiş ve 420 kuruş 10 para miktarındaki havalenamenin gönderilmesini istemiştir⁶⁵. Dâhiliye Nezareti de Isparta Hapishanesi'nde çerçeve ve cam tamiri için sarf olunan 420 kuruş 10 para için tanzim edilen 17 Nisan 1917 tarihli havalenameyi, 7 Mayıs 1917 tarihli yazı ile Konya Vilayeti'ne göndermiştir⁶⁶.

Meydana gelen deprem sonunda, Isparta Hapishanesi hasar görmüştü. Bunun için de hapishanenin tamir edilmesi gerekiyordu. Tamir işleminin gerçekleşmesi için, Isparta Hapishanesi'nde bir keşif yapılmıştı. Buna dayanarak Isparta Mutasarrıflığı'na 1917 yılının Şubat ayında 20.387 kuruşluk havalename gönderilmişti. Yalnız inşaat zamanının müsait olmamasından dolayı bu havale sarf edilmemişti. Ancak gerekli tamirin yapılmamasından dolayı, hapishane günden güne harap oluyordu. Ayrıca hapishanedeki mahpus sayısı da artıyordu. Hapishanenin bu hali ile mahkûmları muhafaza etme imkânı da kabil olmayacaktı. Bunun için Isparta Mutasarrıflığı tarafından, mevsimin müsait olduğu bu zamanda tamiratın yapılması için 20.387 kuruşluk havalenamenin yeniden gönderilmesi, Konya Vilayeti'nden istenmişti. Ancak Konya Vilayeti Muhasebe Müdürlüğü tarafından, hapishanelerin tamiri için sarf edilmek üzere, 1917 yılı Dâhiliye Bütçesi'nin 13. Faslından Isparta Muhasebesi'ne gönderilen ve 1917 yılında sarf edilmeyen 20.387 kuruşa ait tenkis ilmühaberi, Dâhiliye Nezareti'ne iade edilmişti. Bunun üzerine Konya Vilayeti tarafından 28 Mayıs

⁶³ BOA. DH. MB. HPS. nr.12/27. Lef.1-4.

⁶⁴ Aynı Belge. Lef.5

⁶⁵ Aynı Belge. Lef.6.

⁶⁶ Aynı Belge. Lef.4.

1918 tarihinde, Isparta Hapishanesi'nin önceki keşfi gereğince, bu yıl tamir edilmesi için 20.387 kuruşluk havalenamenin vakit geçirilmeksizin gönderilmesi, Dâhiliye Nezareti'nden istenmiştir⁶⁷. Dâhiliye Nezareti de, Isparta Hapishanesi'nin tamir edilmesi için gerekli olan 20.387 kuruşluk ve 6 Temmuz 1918 tarihli Havalename'yi, Konya Vilayeti'ne göndermiştir. Ayrıca Dâhiliye Nezareti tarafından 27 Temmuz 1918 tarihinde Konya Vilayeti'nden, mevsimin geçmesine meydan verilmeden Isparta Hapishanesi'nin tamiratının yapılması ve tamiratın sonunda da ikinci keşif evrakı ile sarfiyat cetvelinin gönderilmesi talep edilmiştir⁶⁸.

Ancak Divan-ı Muhasebat Mümeyyizleri tarafından yapılan inceleme neticesinde, Isparta Hapishanesi'nin tamir masrafı için gönderilen 20.387 kuruşluk havalenameye bağlı olan keşif suretinin, resmi mühür ile tasdik edilmediği tespit edilmişti. Bunun için keşif sureti, resmi mahiyete haiz evrak olmasından dolayı, resmi mühürle tasdik edilmek üzere iade edilmişti. Isparta Muhasebesi de keşif suretini tasdik etmiş ve daha sonra da Konya Defterdarlığı'na iade etmiştir. Konya Vilayeti Defterdarlığı tarafından da, Isparta Hapishanesi'nin keşif sureti, Konya Vilayeti'ne tevdi edilmiştir. Konya Vilâyeti de keşif suretini 4 Şubat 1919 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne göndermiştir⁶⁹. Isparta Hapishanesi'ne ait keşif sureti, Fen Heyeti tarafından tasdik edilmiş ve Dâhiliye Nezareti'nce 22 Mart 1919 tarihinde Konya Vilayeti'ne iade edilmiştir⁷⁰.

Bir müddet sonra Isparta Hapishanesi'nin tamir edilmesi için, bir keşif daha yapılmıştır. Bu keşif neticesinde, Isparta Hapishanesi'nin harici duvar inşaatı için 55.670 kuruş 81 santim, lağım inşaatı için 40.223 kuruş 30 santim, taban döşemesi ve sair tamirâtı için 18.219 kuruş 10 santim ve toplam olarak 114.113 kuruş 21 santim meblağında bir paraya ihtiyaç olduğu görülmüştür⁷¹.

Bu konu ile ilgili olarak Konya Vilayeti'nin talebine, Dâhiliye Nezareti tarafından 1 Ocak 1919 tarihinde Muvazene'nin Tamirat Tertibi'nde tahsisat kalmadığı ve Isparta Hapishanesi ile diğer hapishanelerin tamir ihtiyaçları için gelecek yıl bütçesinden havalename verilmek üzere, keşif evraklarının gönderilmesi, Konya Vilayeti'nden talep edilmiştir. Dâhiliye Nezareti'nin talebi, Konya Vilayeti tarafından liva ve sancaklara tebliğ edilmiştir. Konya Vilayeti'nin merkez ve mülhakatından alınan bilgilere göre, vilayet merkezi hapishanesin-

⁶⁷ BOA. DH. MB. HPS. nr.14/25. Lef.1.

⁶⁸ Aynı Belge. Lef.2.

⁶⁹ BOA. DH. MB. HPS. nr.15/21. Lef.1

⁷⁰ Aynı Belge. Lef.2.

⁷¹ BOA. DH. MB. HPS. M. nr.55/35. Lef.1-4.

de, mahkûmların firar etmemeleri için inzibat aletlerinin tamirine ihtiyaç bulunuyordu. Ayrıca Isparta Livası yanında, Akşehir, Ilgın, Bozkır kazaları hapishanelerinin tamir edilmesi, yalnız tamir edilme imkânı olmayan Ereğli Kazası Hapishanesi'nin de yeniden inşa edilmesi gerekiyordu. Konya Vilayeti tarafından 15 Mart 1919 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne, bu hapishanelere ait altı adet keşif defteri ile bir plan gönderilmiştir. Bunun yanında Dâhiliye Nezareti'nden, bu hapishanelerin keşif bedeli olan 266.942 kuruşluk havalenamenin irsal edilmesi talep edilmiştir⁷². Konya Vilayeti'nin talep ettiği bu bedel içinde, Isparta Hapishanesi'nin tamir bedeli olan 114.113 kuruş 21 santim de bulunmaktadır⁷³. Dâhiliye Nezareti tarafından da, Konya merkez hapishanesi, Akşehir Hapishanesi, Ereğli Hapishanesi ve Isparta Hapishanesi'nin keşif defterleri usulüne uygun bulunmuştur. Ancak Ilgın ve Bozkır hapishanelerine ait olan keşif defterleri usulüne uygun bulunmamış ve mahalline iade edilmiştir (31 Mart 1919)⁷⁴.

Yalnız Isparta Hapishanesi'nin tamir edilmesi için, yapılan keşif neticesinde gerekli olan 114.113 kuruşluk tahsisat, Dâhiliye Nezareti tarafından Konya Vilayeti'ne gönderilmemiştir. Bunun için Isparta Mutasarrıflığı tarafından, kış mevsiminin yaklaşmasından dolayı, Isparta Hapishanesi'nin tamirinin bir an evvel yapılması için, 114. 113 kuruşluk tahsisat tekrar Konya Vilayeti'nden talep edilmiştir. Bunun üzerine Konya Vilayeti de 17 Kasım 1919 tarihinde Dâhiliye Nezareti'nden, bu tahsisatın gönderilmesi için gerekli işlemin yapılmasını istemiştir⁷⁵. Ancak hapishanelerin tamirati için, içinde bulunulan yıla ait Dâhiliye Nezareti'nin bütçesinde tahsisat kalmamıştı. Ayrıca Dâhiliye Nezareti tarafından münhasıran alınan münferit tahsisat da, en acil tamirata bile kifayet etmemişti. Bunun yanında Dâhiliye Nezareti tarafından, Isparta Hapishanesi'nin tamirati için bundan sonra tekrar tahsisat alınsa ve havalename gönderilse bile, tamir mevsiminin geçmesinden dolayı, Isparta Hapishanesi'nin tamirati yapılamayacaktı. Bunun için Dâhiliye Nezareti 7 Aralık 1919 tarihinde Konya Vilayeti'ne, 114.113 kuruşluk havalenamenin gönderilmesinin, gelecek bir zamana ertelenmesinin zaruri olduğunu bildirmiştir⁷⁶.

Bunun yanında Isparta Hapishanesi'nin lağımalarının tamir edilmesi gerekiyordu. Bunun için bir keşif defteri hazırlanmıştır. Bu keşif defterinde lağım kapaklarının açılması 300 kuruş, lağımaların temizlenmesi 700 kuruş, lağımarda bulunan pisliklerin dışarıya çıkarılması 900 kuruş, lağım duvarlarının tamiri

⁷² Aynı Belge. Lef.1-11

⁷³ Aynı Belge. Lef.1-4.

⁷⁴ Aynı Belge. Lef.12.

⁷⁵ BOA DH. MB. HPS. nr.16/67. Lef.1.

⁷⁶ Aynı Belge. Lef.2.

1.012 kuruş 50 santim ve toplam tamir masrafı da 3.012 kuruş 50 santim olarak hesaplanmıştır (3 Kasım 1919)⁷⁷. Aynı zamanda Burdur Hapishanesi'nde de bir tamir yapılması ihtiyaç olmuş ve bunun içinde 3.500 kuruşluk bir keşif defteri hazırlanmıştır⁷⁸. Konya Vilayeti tarafından 19 Kasım ve 27 Aralık 1919 tarihlerinde, Isparta ve Burdur hapishanelerine ait keşif defterleri, Dâhiliye Nezareti'ne gönderilmiştir⁷⁹. Dâhiliye Nezareti de 7 Aralık 1919 tarihinde, Isparta Hapishanesi'nin lağımının tamiri ve temizliği için hazırlanmış olan keşif defterinin Fen Heyeti tarafından tetkik edildikten sonra, neticesi hakkında bilgi verileceğini Konya Vilayeti'ne bildirmiştir⁸⁰. Bir müddet sonra da Dâhiliye Nezareti tarafından, Isparta ve Burdur hapishanelerinin tamir bedeli olarak 6.512 kuruş 20 paralık bir havalename hazırlanmıştır (15 Mart 1920)⁸¹. Hazırlanan havalename Dâhiliye Nezareti tarafından 3 Nisan 1920 tarihinde Konya Vilayeti'ne gönderilmiştir. Ayrıca Konya Vilayeti'nden, tamir işinin bitirilmesinden sonra hazırlanacak olan ikinci keşif defterinin gönderilmesi talep edilmiştir⁸².

1900'lu yıllarda Isparta merkez hapishanesi yanında, Isparta'nın kazalarında da hapishane ile kadın tevkifhanesi açılması yönünde muhtelif çalışmalar olmuştur. Yayınlanmış olan padişah iradesi ile Isparta Sancağı'na bağlı bazı kazalarda kadın tevkifhanesi açılması talep edilmiştir. Bu konuda Sadaret tarafından 27 Şubat 1905 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne bilgi verilmiş ve gerekli işlemin yapılması istenmiştir⁸³.

Bunun yanında Konya Vilayeti tarafından 11 Nisan 1911 tarihinde Yalvaç, Karaağaç, Eğirdir, Uluborlu, Bozkır, Beyşehir, Ereğli, Seydişehir, Sultaniye, Ermenek, Ulukışla, Ürgüp, Arbasun, Nevşehir, Kaş, Elmalı, Akseki, Alanya kazalarında yeniden birer hapishane inşa edilmesinin gerekli olduğu, ayrıca Karaman ve Ilgın kazaları hapishanelerinin de tamir edilmesi lüzumu, Dâhiliye Nezareti'ne bildirilmiştir⁸⁴.

2.2.1.ASKERİ DEPO

Isparta'da yapılacak olan hapishanenin bitişiğine, askeri cihet tarafından da bir kışla ile bir askeri depo inşa edilmesine karar verilmişti. Askeri depo için hayırsever ahali tarafından da, 50 bin kuruş yardım yapılması taahhüt edilmişti.

⁷⁷ BOA. DH. MB. HPS. nr.165/50 Lef.1; BOA. DH. MB. HPS. nr.17/53. Lef.1-2

⁷⁸ BOA. DH. MB. HPS. nr.165/50. Lef.2.

⁷⁹ BOA. DH. MB. HPS. nr.165/50. Lef.3; BOA. DH. MB. HPS. nr.17/53. Lef.3-4.

⁸⁰ BOA. DH. MB. HPS. nr.16/67. Lef.2.

⁸¹ BOA. DH. MB. HPS. nr.165/50. Lef.3.

⁸² BOA. DH. MB. HPS. nr.165/50. Lef.4; BOA. DH. MB. HPS. nr.17/53. Lef.5.

⁸³ BOA. BEO. nr.2562/192076.

⁸⁴ BOA. DH. MB. HPS. nr.143/11.

Askeri deponun keşif evrakı ve planı, umum hapishanelere ait evrak ile beraber, Konya Vilayeti tarafından 20 Şubat 1898 tarihinde, Dâhiliye Nezareti'ne gönderilmişti. Bu evrak Dâhiliye Nezareti'nce Zaptiye Nezareti'nde bulunan özel komisyona tevdi edilmişti. Bu konu hakkında Dâhiliye Nezareti tarafından, Seraskerliğe de bilgi verilmişti. Bunun üzerine Seraskerlik tarafından 6 Eylül 1898 tarihinde Dâhiliye Nezareti'nden, askeri depo ile ilgili keşif evrakının, Seraskerliğe gönderilmesi talep edilmiştir⁸⁵.

Yalnız Konya Vilayeti'nin 5 Eylül 1898 tarihli tezkiresi üzerine, Isparta Hapishanesi'ne ait olan evrak, Dâhiliye Nezareti tarafından, Konya Vilayeti'ne iade edilmiş⁸⁶ ve bu konuda Konya Vilayeti bilgi sahibi yapılmıştı⁸⁷. Bu sebepten dolayı Dâhiliye Nezareti tarafından 1 Ekim 1898 tarihinde Seraskerliğe, askeri depo ile ilgili evrakın da, Isparta Hapishanesi ait evrakla birlikte Konya Vilayeti'ne gönderildiği konusunda bilgi verilmiştir⁸⁸.

Konya Vilayeti tarafından 14 Kasım 1898 tarihinde Seraskerliğe, Isparta'da inşa edilecek olan askeri depoya ait keşif evrakı ile planın bulunduğu ve teneke içinde olduğu halde takdim kılındığı bildirilmiştir⁸⁹. Ancak yapılan tetkik neticesinde, Konya Vilayeti tarafından Seraskerliğe askeri depo evrakı yerine, mülkiyeye ait tesislerin evrakının gönderildiği anlaşılmıştır. Bunun üzerine evrak, Ser Askerlik tarafından 15 Aralık 1898 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne iade edilmiştir. Ayrıca Dâhiliye Nezareti'nden askeri depo ve müstemilatına ait evrakın gönderilmesi tekrar talep edilmiştir⁹⁰. Dâhiliye Nezareti de, Ser Askerlik tarafından iade edilen evrakı 22 Şubat 1899 tarihinde Konya Vilâyeti'ne iade etmiştir⁹¹.

2.3.HAPİŞHANENİN GÜVENLİĞİ

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Isparta Hapishanesi'nin güvenliği zaptiye tarafından temin ediliyordu. Ancak Isparta'da bulunan zaptiye erlerinin mevcudu, günlük muameleleri bile yerine getirmeye kâfi değildi. Bunun yanında hükümete gönderilecek olan suçluların hükümete gidip-gelmesinde de önemli güçlükler çekiliyordu. Bunun için Isparta Sancağı İdare Meclisi tarafından 25 Kasım 1890 tarihinde hazırlanan ve Konya Vilayeti'ne gönderilen mazbatada,

⁸⁵ BOA. DH. TMİK-S. nr.21/12. Lef.1; BOA. DH. TMİK-S. nr.24/100. Lef.2.

⁸⁶ BOA. DH. TMİK-S. nr.21/12. Lef.2.

⁸⁷ BOA. DH. TMİK-S. nr.20/60.

⁸⁸ BOA. DH. TMİK-S. nr.21/12. Lef.2.

⁸⁹ BOA. DH. TMİK-S. nr.24/100. Lef.2.

⁹⁰ BOA. DH. TMİK-S. nr.23/54. Lef.1.

⁹¹ Aynı Belge. Lef.2.

“Isparta Hapishanesi’nin korunması için yeni bir fırka teşkil edilmesi” talep edilmiştir⁹².

2.4.MUHTELİF ÖDENEKLER

Osmanlı Devleti tarafından çeşitli tarihlerde, Isparta Kadın Hapishanesi ile Isparta’nın kazalarında bulunan hapishaneler için kira bedeli başta olmak üzere, değişik ödenekler gönderilmiştir. Mesela; Sadaret tarafından Dâhiliye Nezareti’nden, Isparta’nın Yalvaç, Karaağaç, Eğirdir ve Uluborlu kazaları kadın hapishaneleri için, aylık otuzar kuruş kira bedeli ile aylık otuzar kuruş gardiyan maaşının, sonradan gönderilen aylık iki yüz altmış iki kuruşluk karşılıktan tesviye edilmesi talep edilmiştir. Ayrıca bu konuda Konya Vilayeti’ne bilgi verilmiştir. Yalnız tahsis edilen iki yüz altmış iki kuruştan, yirmi iki kuruş geriye kalıyordu. Bunun için Dâhiliye Nezareti tarafından 11 Nisan 1905 tarihinde Konya Vilayeti’nden, Isparta Kadın Hapishanesi gardiyanına tahsisine lüzum gösterilen maaşın da, bu yirmi iki kuruştan gayrisine, vilayet bütçesi dâhilinde karşılık bulunarak ödenmesi talep edilmiştir⁹³.

Konya Vilayeti tarafından Isparta Kadın Hapishanesi’nin aylık kira bedelinin elli dört kuruş olduğu Dâhiliye Nezareti’ne bildirilmişti. Dâhiliye Nezareti tarafından 26 Nisan 1914 tarihinde, Isparta Kadın Hapishanesi için aylık verilecek olan elli dört kuruş kira bedelinin hangi tarihte ve kim tarafından verilen emir ve izin üzerine tahsis edildiği hakkında, Konya Vilayeti’nden bilgi istenmiştir⁹⁴. Çünkü padişah iradesi ile izinsiz bir şekilde bütçe haricinde akçe sarf edilmesi yasaklanmıştı. Bu arada Konya Vilayeti tarafından 1914 yılının Eylül ayından itibaren Isparta Kadın Hapishanesi’nin kira bedeli olan elli dört kuruş, tesviye edilmeye başlanmıştı. Bu konuda Konya Vilayeti tarafından 8 Ekim 1914 tarihinde Dâhiliye Nezareti’ne bilgi verilmiştir. Bunun üzerine Dâhiliye Nezareti tarafından 16 Ekim 1914 tarihinde Konya Vilayeti’ne, şimdiye kadar ifa edilmiş olan miktarın kabul ve tasdik edilmesinin mümkün olmadığı bildirilmiş, ancak bundan sonra verilecek olan miktara vilayet bütçesinden bir karşılık tedarik edilmesi talimatı verilmiştir. Ayrıca Konya Vilayeti’nden, izin almadan ve havale haricinde akçe sarfına sebep olanlardan, verilmiş olan bedelin tazmin edilmesi istenmiştir⁹⁵.

⁹² BOA. ŞD. nr.1721/9. Lef.1-2.

⁹³ Aynı Belge. Lef.3; BOA..DH. MKT. nr.845/44. Lef.3.

⁹⁴ BOA. DH. MKT. nr.845/44. Lef.1

⁹⁵ Aynı Belge. Lef.2.

1917 yılının sonuna kadar, Isparta ve mülhakatı hapishaneleri için 83.500 kuruşa ihtiyaç vardı. Konya Vilayeti'nin merkezinde de, 1917 yılının Aralık ayı sonuna kadar merkezin idaresini temin edecek derecede bir tahsisat bulunuyordu. Bundan dolayı vilayet merkezi içinde iki aylık tahsisata ihtiyaç vardı. Ayrıca Konya Vilayeti tarafından, mülhakattan da tahsisat talebinin olabileceği düşünülüyordu Bunun için Konya Vilayeti'nce, 19 Aralık 1917 tarihinde Dâhiliye Nezareti'nden, iki yüz elli kuruşluk tahsisat talebinde bulunulmuş ve bununla ilgili havalenamenin gönderilmesi istenmiştir⁹⁶.

2.5.HAPİSHANE GÖREVLİLERİ

Osmanlı Devleti'nin son döneminde hapishanelerde çeşitli sivil memurlar bulunuyordu. Hapishanelerde bulunan sivil memurlar arasında müdür, kâtip ve gardiyan önemli bir yer tutuyordu. Ayrıca hapishanelerde bulunan memurluklarda bir değişiklik meydana geldiği zaman, ilgili memurlar tarafından tanzim edilen cetveller, vilayet veya mutasarrıflıkça tasdik edilerek, Dâhiliye Nezareti'ne gönderiliyordu. Yerel yönetimler tarafından gönderilen cetvellerde yer alan bilgilerle de, Dâhiliye Nezareti'nde tutulması gerekli olan kayıt defterleri tanzim ediliyordu⁹⁷.

Isparta Sancağı ile Karaman Kazası dâhilinde bulunan hapishanelerde görev yapan kimselerin maaş, isim ve tayin tarihlerine dair bilgiler, yerel yönetimler tarafından Konya Vilayeti'ne gönderilmişti. Konya Vilayeti tarafından da bu bilgilere dayanarak, bir defter hazırlanmış ve bu defter Dâhiliye Nezareti'ne tevdi edilmiştir. Ayrıca Konya Vilayeti tarafından 27 Aralık 1911 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne, Isparta Sancağı'na bağlı Karaağaç Kazası Hapishanesi'ne henüz gardiyan tayin edilmediği, Beyşehir Kazası'nda münhal olan ve elli kuruş maaşla kadın hapishanesi gardiyanlığına talep olmadığı ve bu görevin erkek hapishanesi gardiyanı Mehmet Ağa'ya ek görev olarak verildiği bildirilmiştir⁹⁸. Ancak Konya Vilayeti tarafından Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen defterde, Eğirdir, Yalvaç ve Karaman kazaları hapishanelerinde görevli olan gardiyanların maaşları gösterilmemiştir. Bunun üzerine Dâhiliye Nezareti tarafından 5 Şubat 1912 tarihinde, bu görevlilerin maaşlarının kaçır kuruluş olduğunun bildirilmesi, Konya Vilayeti'nden talep edilmiştir⁹⁹.

⁹⁶ BOA. DH. MB. HPS. M. nr.32/10.

⁹⁷ BOA. DH. MB. HPS. M. nr.18/10. Lef.1.

⁹⁸ BOA. DH. MB. HPS. nr.85/19. Lef.1.

⁹⁹ Aynı Belge. Lef.2.

Bu arada Isparta erkek hapisanesi gardiyanlarının maaşına ellişer kuruş zam yapılarak, yüz ellişer kuruşa yükseltilmişti. Ancak kadın hapisanesi gardiyanı elli kuruş maaş almakta ve bu para ile geçinemediğini ifade etmekte idi. Bunun üzerine Isparta Mutasarrıflığı tarafından, kadın hapisanesi gardiyanının maaşının da yüz elli kuruş olması, ancak yüz elli kuruş olmadığı takdirde, yüz kuruşa yükseltilmesi hususunda, Konya Vilayeti'nden izin istenmiştir. Isparta Mutasarrıflığı'nın bu talebi, Konya Vilayeti tarafından 14 Temmuz 1913 tarihinde, Dâhiliye Nezareti'ne bildirilmiştir¹⁰⁰. Ancak kadın hapisanesi gardiyanının maaşının yükseltilmesi talebi, Dâhiliye Nezareti tarafından, mevcut tahsisatın yeterli olmadığı gerekçesi ile kabul edilmemiş ve bu konu hakkında 20 Temmuz 1913 tarihinde Konya Vilayeti'ne bilgi verilmiştir¹⁰¹.

1910'lu yılların başında Isparta Hapishanesi'nin Müdürü, Mehmet Ali Efendi'dir¹⁰². Bu dönemde hapishanenin kâtibi de Mustafa Efendi idi. Ancak özel komisyon tarafından 17 Aralık 1913 tarihinde Mustafa Efendi, çalışmasında yeterli olmadığı gerekçesi ile görevinden alınmış ve yerine aynı tarihte Mustafa Lütfi Efendi tayin edilmiştir¹⁰³. Bu konuda 11 Temmuz 1914 tarihinde Isparta Mutasarrıflığı'nca tanzim edilen cetvel, Konya Vilayeti tarafından 14 Eylül 1914 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne gönderilmiştir¹⁰⁴. Ancak daha sonra, Isparta Mutasarrıflığı tarafından, Isparta Hapishanesi Kâtibi Mustafa Lütfi Efendi'nin, fahişe kadın oynatmak ve darp ile yaralama suçlarını işlemesinden dolayı görevine son verilmiştir. Isparta Hapishanesi Kâtibi Mustafa Lütfi Efendi, hapishanedeki görevinden 22 Eylül 1914 tarihinde ayrılmıştır. Bunun yerine de 29 Eylül 1914 tarihinde, Kavala Muhacirlerinden olan ve Isparta'da oturan Hasan oğlu Mehmet Şekip Efendi, Isparta Hapishanesi kâtipliğine tayin edilmiştir. Mehmet Şekip Efendi 3 Ekim 1914 tarihinde de, Isparta Hapishanesi'ndeki görevine başlamıştır¹⁰⁵. Bu konuda Isparta Mutasarrıflığı'nca tanzim edilen cetvel, Konya Vilayeti tarafından 22 Kasım 1914 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne gönderilmiştir¹⁰⁶. Bir müddet sonra Isparta Hapishanesi kâtibi olan Mehmet Şekip Efendi, izin müddetini geçirmiş olduğu için, özel komisyonu tarafından istifa etmiş olarak kabul edilmiş ve görevinden azledilmiştir. Isparta Mutasarrıflığı tarafından, Mehmet Şekip Efendi'nin yerine de, Ispartalı Bakkalzade Nuri Efendi, 14 Aralık 1914 tarihinde tayin edilmiş ve Bakkalzade

¹⁰⁰ BOA. DH. MB. HPS. nr.89/3. Lef.1.

¹⁰¹ Aynı Belge. Lef.2.

¹⁰² İşe başlama tarihi 4 Ekim 1911'dir. BOA. DH. MB. HPS. M. nr.18/10. Lef.1

¹⁰³ İşe başlama tarihi 18 Aralık 1913'dür. BOA. DH. MB. HPS. M. nr.18/10. Lef.1

¹⁰⁴ BOA. DH. MB. HPS. M. nr.18/10. Lef.1-2.

¹⁰⁵ Aynı Belge. Lef.3.

¹⁰⁶ Aynı Belge. Lef.4.

Nuri Efendi, aynı tarihte hapisanedeki görevine başlamıştır. Isparta Mutasarrıflığı tarafından, bu konuda 13 Ocak 1915 tarihinde tanzim edilen cetvel, Konya Vilayeti'ne gönderilmiştir¹⁰⁷. Konya Vilâyeti de 18 Ocak 1915 tarihinde, Isparta Mutasarrıflığı tarafından gönderilmiş olan cetveli, Dâhiliye Nezareti'ne takdim etmiştir¹⁰⁸.

Konya Vilayeti tarafından 8 Nisan 1917 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne, her vilayet ve liva kadın hapisanelerinde gardiyanlık vazifesini yapmak üzere maaşla birer kadın, erkek hapisanesinde de mahpuslara tedrisatta bulunmak ve namaz kıldırmak için bir imam bulundurulduğu halde, şimdiye kadar bu yolda bir tahsisat olmadığından dolayı, Konya Vilayeti'nin bunlardan mahrum kaldığı bildirilmiştir. Ayrıca Dâhiliye Nezareti'nden kadın hapisanesi gardiyanı ve imam için yeterli miktarda tahsisat gönderilmesi talep edilmiştir¹⁰⁹. Ancak Dâhiliye Nezareti tarafından yapılan inceleme neticesinde, tahsisat dağıtım cetvelinde Konya merkezi kadın hapisanesi gardiyanı maaşının iki yüz kuruş, Burdur Sancağı kadın hapisanesi gardiyanı maaşının yüz kuruş ve Isparta Sancağı kadın hapisanesi gardiyanı maaşının yüz kuruş olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun yanında imam tahsisatının da İstanbul ve Kastamonu vilayetlerine münhasır olduğu tespit edilmiştir. Bunun üzerine Dâhiliye Nezareti tarafından 16 Mayıs 1917 tarihinde, tahsisat dağıtım cetveli hakkında, Konya Vilayeti'ne bilgi verilmiştir. Ayrıca Konya Vilayeti'nden, aylık elliser kuruş maaşla kadın hapisanelerinde gardiyan olduğu halde, kadın hapisanelerinde gardiyan bulunmadığı beyanı ile yeniden tahsisat talep edilmesinin sebebi sorulmuştur¹¹⁰. Ancak Konya Vilayeti tarafından, Dâhiliye Nezareti'nin bu sorusuna cevap verilmemiştir¹¹¹. Dâhiliye Nezareti de 13 Ağustos 1917 tarihinde, bu sorunun cevaplanması için Konya Vilayeti'ne tekiden bir tahrirat daha göndermiştir¹¹².

Bunun üzerine Konya Vilayeti tarafından bir yazı hazırlanmış ve 2 Eylül 1917 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne gönderilmiştir. Konya Vilayeti'nin yazısında şu hususlar yer almıştır. "Vilayet merkezi kadın hapisanesi gardiyanlığına iki yüz kuruş maaşla, vilayet idare meclisi kararı ile Konyalı Hacı Hasan oğlu Hacı Salih Ağa tayin edilmiştir. Ancak daha sonra Hacı Salih Ağa bu görevinden istifa ederek ayrılmıştır. Tevkifhane Müdürü Niyazi Efendi de 14 Şubat 1916 tarihinde askere alınmıştır. Müdür Niyazi Efendi'nin dört yüz elli kuruş

¹⁰⁷ BOA. DH. MB. HPS. nr.153/25. Lef.1.

¹⁰⁸ Aynı Belge. Lef.2.

¹⁰⁹ BOA. DH. MB. HPS. nr.93/21. Lef.1

¹¹⁰ Aynı Belge. Lef.2-3.

¹¹¹ Aynı Belge. Lef.4.

¹¹² Aynı Belge. Lef.4.

olan maaşı da, ilgili emir uyarınca, ailesinin idaresini temin etmek için kendisine verilmiştir. Bu arada üç yüz kuruş maaşla tevkifhane müdürlüğünün vekâleten idaresi temin edilmiştir. Ancak bir müddet sonra vekil müdür de askere sevk olmuştur. Bunun için 1 Temmuz 1917 tarihinden itibaren, asli müdürlük maaşından arta kalan yüz kuruş ile kadın hapishanesi gardiyanlığı maaşı olan iki yüz kuruş mevkuf kalmıştır. Merkez ve mülhakat hapishaneleri için memur ve müstahdem tayin edilecektir. İçinde bulunulan durumdan dolayı, kadın hapishanesine gardiyan bulunamamıştır. Ancak kadın hapishanesinde de gardiyan görevlendirilecektir”¹¹³.

2.6.MAHKÛMLAR

Osmanlı Devleti'nin yönetim sistemi içinde, XX. yüzyılın başında, vilayetlerin merkez ve mülhakatında bulunan hapishane ve tevkifhanelerde mevcut olan tutuklu ve hükümlüleri gösteren defterler, yerel yönetimler tarafından Zaptiye Nezareti'ne gönderilmekteydi. Konu ile ilgili olarak, 25 Mart 1323/1907 tarihli bir belgede, Konya Vilayeti'nin merkezi ile sancak ve kazalarından Zaptiye Nezareti'ne gönderilen defterlerin dökümü şöyledir. Teke Sancağı 6 defter, Isparta Sancağı 6 defter, Burdur Sancağı 3 defter, Niğde Sancağı 10 defter, Karaman Kazası 4 defter, Ermenek Kazası 1 defter, Ilgın Kazası 2 defter, Ereğli Kazası 2 defter, Bozkır Kazası 1 defter, Koçhisar Kazası 1 defter, Beyşehir Kazası 2 defter, Sultaniye Kazası 2 defter, Seydişehir Kazası 1 defter, Akşehir Kazası 2 defter ve Konya Vilayeti merkezi 2 defterdir¹¹⁴.

Zaptiye Nezareti'nin kaldırılmasından (17 Recep 1327/1909) sonra, sancak ve vilayetler tarafından hapishane yoklama defterleri dört ayda bir defa olmak üzere, Dâhiliye Nezareti'ne sunulmaya başlanmıştır. Bu nedenle Isparta Sancağı'ndan da dört aylık dönemler halinde, Isparta merkez hapishanesi ile kaza hapishanelerindeki erkek ve kadın mahkûm ve tutukluların sayısı ile bunların işlemiş oldukları suç türlerini gösteren cetveller, Dâhiliye Nezareti'ne gönderilmiştir. Bu cetvellerde suç türleri cinayet, borç, cünha ve kabahat gibi kısımlara ayrılmaktadır. Ayrıca bu cetvellerin bazılarında tutuklu kişilere ait dosyaların, adliyenin hangi biriminde olduğu da belirtilmektedir¹¹⁵.

Bazı yıllara ait Isparta Hapishanesi ile Isparta'nın kazalarındaki hapishanelerde mevcut olan mahkûm ve tutuklu sayısı ile bunların işlemiş oldukları suç türleri aşağıda gösterilmiştir.

¹¹³ Aynı Belge. Lef.5.

¹¹⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi *Zabtiye Nezareti*, (BOA. ZN.), nr.709/7. Lef.1; Ali Rıza Gönüllü, "20. Yüzyılın Başında Alanya Hapishanesi (1906-1919)", *Zindanlar ve Mahkûmlar*, (Hazırlayan; Emine Gürsoy Naskali-Hilal Oytun Altun), İstanbul 2006, s.61.

¹¹⁵ BOA. DH. MB. HPS. M. nr.33/80, 37/51; BOA. DH. MB. HPS. M. nr.38/108.

Tablo II: Isparta Hapishanesi'nde 1909 yılının Kasım ayında bulunan mahkûm ve tutuklu sayısı¹¹⁶.

Suçun Çeşidi	Mahkûmların Sayısı			Tutukluların Sayısı ¹¹⁷		
	Müslim	G. Müslim	Yekûn	Müslim	G. Müslim	Yekûn
Cinayet	99		99	63		63
Cünha ve Kabahat	25		25	3		3
Borç	2		2			
Heyet-i İthamiye				2	3	5
İstinaf Dairesi				6		6
Yekûn	126		126	74	3	77

Tablo III: Isparta'nın Karaağaç Kazası Hapishanesi'nde 1909 yılının Kasım ayında bulunan mahkûm ve tutuklu sayısı¹¹⁸.

Suçun Çeşidi	Mahkûmların Sayısı			Tutukluların Sayısı ¹¹⁹		
	Müslim	G. Müslim	Yekûn	Müslim	G. Müslim	Yekûn
Cinayet						
Cünha ve Kabahat	4		4			
Borç						
Heyet-i İthamiye				3		3
İstinaf Dairesi				5		5
Yekûn	4		4	8		8

¹¹⁶ BOA. ZB. nr.709/87. Lef.1.¹¹⁷ Tutuklu dosyaların bulunduğu birim gösterilmiştir.¹¹⁸ Aynı Belge. Lef.2.¹¹⁹ Tutuklu dosyalarının bulunduğu adli birim gösterilmiştir.

Tablo IV: Isparta'nın Eğirdir Kazası Hapishanesi'nde 1909 yılının Kasım ayında bulunan mahkûm ve tutuklu sayısı¹²⁰.

Suçun Çeşidi	Mahkûmların Sayısı			Tutukluların Sayısı ¹²¹		
	Müslim	G. Müslim	Yekûn	Müslim	G. Müslim	Yekûn
Cinayet						
Cünha ve Kabahat	2		2			
Borç						
Heyet-i İthamiye						
İstinâf Dairesi				4		4
Yekûn	2		2	4		4

Tablo V: Isparta Hapishanesi'nde 1918 yılının Mart ayında bulunan mahkûm ve tutuklu sayısı¹²².

Suçun Çeşidi	Mahkûmların Sayısı			Tutukluların Sayısı		
	Erkek	Kadın	Yekûn	Erkek	Kadın	Yekûn
Cinayet	37		37			
Cünha	13	6	19			
Kabahat						
Yekûn	50	6	56	74	10	84

¹²⁰ Aynı Belge. Lef.3.

¹²¹ Tutuklu dosyaların bulunduğu adli birim gösterilmiştir.

¹²² BOA. DH. MB. HPS. M. nr.33/80. Lef.1.

Tablo VI: Isparta'nın Uluborlu Kazası Hapishanesi'nde 1918 yılının Mart ayında bulunan mahkûm ve tutuklu sayısı¹²³.

Suçun Çeşidi	Mahkûmların Sayısı			Tutukluların Sayısı		
	Erkek	Kadın	Yekûn	Erkek	Kadın	Yekûn
Cinayet						3
Cünha						9
Kabahat						
Yekûn						12

Tablo VII: Isparta Hapishanesi'nde 1918 yılının Kasım ayında bulunan mahkûm ve tutuklu sayısı¹²⁴.

Suçun Çeşidi	Mahkûmların Sayısı			Tutukluların Sayısı		
	Erkek	Kadın	Yekûn	Erkek	Kadın	Yekûn
Cinayet	31		31			
Cünha	4	2	6			
Kabahat						
Yekûn	35	2	37	83	7	90

Tablo VIII: Isparta'nın Uluborlu Kazası Hapishanesi'nde 1918 yılının Kasım ayında bulunan mahkûm ve tutuklu sayısı¹²⁵.

Suçun Çeşidi	Mahkûmların Sayısı			Tutukluların Sayısı		
	Erkek	Kadın	Yekûn	Erkek	Kadın	Yekûn
Cinayet						
Cünha	3	1	4	21	2	23
Kabahat	3	1	4	4		4
Yekûn	6	2	8	25	2	27

¹²³ Aynı Belge. Lef.2.

¹²⁴ BOA. DH. MB. HPS. M. nr.37/51. Lef.1.

¹²⁵ Aynı Belge. Lef.2.

Tablo IX: Isparta'nın Karaağaç Kazası Hapishanesi'nde 1918 yılının Kasım ayında bulunan mahkûm ve tutuklu sayısı¹²⁶.

Suçun Çeşidi	Mahkûmların Sayısı			Tutukluların Sayısı		
	Erkek	Kadın	Yekûn	Erkek	Kadın	Yekûn
Cinayet						
Cünha						
Kabahat						
Yekûn				15	3	18

Tablo X: Isparta'nın Yalvaç Kazası Hapishanesi'nde 1918 yılının Kasım ayında bulunan mahkûm ve tutuklu sayısı¹²⁷.

Suçun Çeşidi	Mahkûmların Sayısı			Tutukluların Sayısı		
	Erkek	Kadın	Yekûn	Erkek	Kadın	Yekûn
Cinayet				14		14
Cünha	1	3	4	33		33
Kabahat						
Yekûn	1	3	4	47		47

Tablo XI: Isparta Hapishanesi'nde 1919 yılının Temmuz ayında bulunan mahkûm ve tutuklu sayısı¹²⁸.

Suçun Çeşidi	Mahkûmların Sayısı			Tutukluların Sayısı		
	Erkek	Kadın	Yekûn	Erkek	Kadın	Yekûn
Cinayet	25	1	26			
Cünha	7		7			
Kabahat						
Yekûn	32	1	33	39	6	45

¹²⁶ Aynı Belge. Lef.3.

¹²⁷ Aynı Belge. Lef.4.

¹²⁸ BOA. DH. MB. HPS. M. nr.38/108. Lef.1.

Bu arada 1912 yılından 1913 yılının Mart ayına kadar olan sürede, Isparta Hapishanesi'nde bulunan mahkûm sayısı önemli miktarda artmıştı. Bunun için Teftiş Heyeti'nin talebi üzerine, hapishanede bulunan mahkûm miktarının azalma süresine kadar, 27 adet mahkûmun yakalanması ertelenmiştir. Yakalanması ertelenen mahkûmlardan, kaçak tütün suçundan 9 kişi, darp suçundan 11 kişi, silah atmak suçundan 1 kişi, ceza-i nakdi suçundan 1 kişi, yakma suçundan 1 kişi, yasak silah suçundan 2 kişi, fiil-i şeni suçundan 1 kişi, yasak silah atmak suçundan 1 kişi bulunuyordu. Ayrıca mahkûmların yakalanmalarının ertelenmesi konusunda, Isparta mutasarrıfı, jandarmanın komandanı ve polis komiseri tarafından 14 Mart 1913 tarihinde zabıt tutulmuştur¹²⁹.

2.6.1.AFLAR

Osmanlı Devleti tarafından bazı şartları taşıyan mahkûmlar için, muhtelif zamanlarda değişik nedenlerden dolayı aflar çıkarılmıştır. XX. yüzyılın ilk yıllarında padişah iradesi ile bütün adi suçlular ile cinayet suçundan mahkûm olanlar için, bir af çıkarılmış ve buna bağlı olarak da İstanbul ile bazı vilayetlerin hapishanelerinde bulunan mahkûmlar, derhal tahliye edilmişlerdir. Ancak Isparta Hapishanesi'nde bulunan mahkûmlar için, tahliye emri gelmemiştir. Bunun üzerine Isparta Hapishanesi'ndeki bütün mahkûmlar adına Halim tarafından 7 Ağustos 1908 tarihinde, Yıldız Sarayı'na bir telgraf çekilmiş ve bu telgrafa, kendilerinin de bu aftan istifade etmek istediklerini belirtmiştir¹³⁰. Aynı günlerde Rize ve Tokat hapishanelerinden de, mahkûmlar tarafından af talebini konu alan telgraflar, Yıldız Sarayı'na gönderilmiştir¹³¹.

Konya Adliyesi'nde teftiş yapan Temyiz Mahkemesi Azası'ndan Ali Rıza Bey tarafından, bir kişiyi darp ederek öldürmekten dolayı, beş yıl kürek cezasına mahkûm olan ve Isparta Hapishanesi'nde mevkuf bulunan Şerife Tuti'nin af edilmeye muhtaç olduğu tespit edilmiştir. Bunun üzerine tabiplerden meydana gelen bir heyet tarafından bir rapor hazırlanmıştır. Bu raporda, Şerife Tuti'nin tahminen altmış beş yaşlarında olduğu, iki gözünün görmediği, çarpıntı hastalığına sahip olduğu ve her iki dizinde mevcut olan romatizmadan dolayı kötürüm olduğu belirtilmiştir. Bu rapor Konya İstinaf Mahkemesi Müdde-i Umumiliği tarafından Adliye ve Mezaheb Nezareti'ne gönderilmiş ve Şerife Tuti'nin hapishanede tutulmaması istenmiştir. Ayrıca bu raporla birlikte gönderilen Is-

¹²⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi *Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Tahrirat Kalemî*, (BOA. DH. EUM. THR.), nr.88/76.

¹³⁰ Başbakanlık Osmanlı Arşivi *Yıldız Perakende Evrakı Arzuhal ve Jurnaller*, (Y. PRK. AZJ.), nr.54/43. Lef.1.

¹³¹ Aynı Belge. Lef.2-3.

parta İdare Meclisi tarafından hazırlanan mazbatada da, Şerife Tuti'nin af edilmeye muhtaç bir halde olduğu ifade edilmiştir. Bunun üzerine Adliye ve Mezahib Nezareti tarafından, Şerife Tuti'nin geri kalan cezasının af edilmesi konusunda bir İrade-i Seniye Layihası hazırlanmış ve 15 Ocak 1914 tarihinde Sadaret'e gönderilmiştir¹³². Adliye ve Mezahib Nezareti'nin talebi, Sadaret tarafından padişaha arz edilmiştir. Bunun üzerine 20 Ocak 1914 tarihinde padişah tarafından çıkarılan İrade-i Seniye ile Isparta Hapishanesi'nde mevkuf bulunan Şerife Tuti'nin geri kalan cezası af edilmiştir¹³³.

28 Ağustos 1918 tarihinde çıkarılan İrade-i Seniye ile de, Antalya, Burdur, Isparta, Kula, Fethiye, Kasaba, Alaşehir, Saruhan, Kozan, Mersin, Nevşehir, Tarsus, Ezine, Bandırma, Balya, Karaisalı, Kale-yi Sultaniye, Bayramiç, Karasi, Kastamonu, Tosya, İnebolu, Niğde, Elazığ, Aksaray ve Bolu hapishanelerinden 238 kişi cezalarının üçte ikisini tamamladıkları için af edilmiştir¹³⁴.

Bu esnada Isparta Hapishanesi'nde bulunan mahkûmlar adına Alanyalı Osman tarafından Isparta'dan Dâhiliye Nezareti'ne, düşmanla savaşmak üzere kendilerinin de af edilmelerini konu alan bir telgraf çekilmiştir¹³⁵. Dâhiliye Nezareti de 23 Eylül 1918 tarihinde Konya Vilayeti'nden, Osman tarafından çekilen bu telgrafın değerlendirilmesini ve gerekli işlemin yapılmasını istemiştir¹³⁶.

Isparta Hapishanesi'nde bulunan Manisalı Kamil isminde bir mahkûm tarafından da, Isparta Hapishanesi'ndeki bütün mahkûmlar adına, af edilmelerini talep eden bir telgraf hazırlanmış ve bu telgraf Isparta'dan Dâhiliye Nezareti'ne gönderilmiştir. Bunun üzerine Dâhiliye Nezareti tarafından 8 Aralık 1918 tarihinde, Konya Vilayeti'nden, Manisalı Kamil'in af talebinin tetkik edilmesi ve bu konuda icap eden muamelenin icra edilmesi istenmiştir¹³⁷.

3 Ekim 1919 tarihinde padişahın cülus yıldönümü sebebiyle, cezalarının üçte ikisini çeken mahkûmlardan, Alanya Kazası Hapishanesi'nden bir, Isparta Hapishanesi'nden iki, Burdur Hapishanesi'nden dört, Denizli Hapishanesi'nden dört, Diyarbakır Hapishanesi'nden dört, Mardin Hapishanesi'nden sekiz, Trabzon Hapishanesi'nden bir, Elazığ Hapishanesi'nden altı ve Maden Sancağı Hapishanesi'nden de iki mahkûm af edilmiştir. Isparta Hapishane-

¹³² Başbakanlık Osmanlı Arşivi *İrade-Adliye ve Mezâhib*, Tarihi;1332.S.22, Vesika No; 9. Lef.1.

¹³³ Aynı Belge. Lef.2.

¹³⁴ BOA. DH. MB. HPS. M. nr.35/93. Lef.1-2; Ali Rıza Gönüllü, *Demokrat Parti Döneminde Antalya (1950-1960)*, İstanbul 2008, s.25, (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Ana Bilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.)

¹³⁵ BOA. DH. MB. HPS. nr.108/50. Lef.1-2.

¹³⁶ Aynı Belge. Lef.3.

¹³⁷ BOA. DH. MB. HPS. nr.108/60.

si'nden af edilen mahkûmlar da cebren izale-i bîkr suçundan 10 sene mahkûmiyeti bulunan Hacı Ethem oğlu Molla Mustafa ile cerh ve katl suçundan 3 sene mahkûmiyeti bulunan Muhtar Odabaşı oğlu Ramazan Çavuştur¹³⁸.

2.6.2.DİSİPLİNSİZLİK

Osmanlı Devleti'nde bütün devlet kurumları gibi, adliye teşkilatı da bazı zamanlarda yetkili kişiler tarafından denetlenmiştir. Konya Valisi de Isparta ve Burdur Sancakları'nda bir denetleme yapmıştır. Daha sonra da Isparta ve Burdur adliyesi ile ilgili hazırlanmış olduğu bir raporu Adliye Nezareti'ne göndermiştir. Adliye Nezareti de bu rapor hakkında Sadaret'e bilgi vermiştir. Bu raporda, "Bazı liva ve kaza hapishanelerinin intizam içinde olmadığı" ifade edilmiştir. Bunun üzerine Sadaret tarafından 13 Kasım 1898 tarihinde Dâhiliye Nezareti'nden, hapishanelerde intizamın ve mükemmelliğin gerçekleştirilmesi, ayrıca hapishanelerin yönetiminin kanun çerçevesinde yeniden düzenlenmesi talep edilmiştir¹³⁹.

XX. yüzyılın ilk yıllarında Antalya ve Isparta hapishanelerinde bir disiplin-sizlik olayı meydana gelmiştir; Antalya Hapishanesi'nde bulunan otuz beş mahkûm devlet tarafından af edilmişlerdir. Ancak bu mahkûmların tahliye edilmelerine, hapishanede bulunan diğer mahkûmlar muhalefet etmişler ve kendilerinin de tahliye edilmeleri konusunda ısrarcı olmuşlardır. Bunun yanında affa uğramayan mahkûmlar bir jandarma askerini taşla yaralamışlar ve pencere parmaklıklarını sökerek firara teşebbüs etmişlerdir. Bunun üzerine jandarmalar silah kullanmıştır. Bunun sonunda da idam cezasına çarptırılmış sekiz mahkûm yaralanmış ve bir mahkûm ölmüştür. Ayrıca bu mahkûmlara sivil ve askeri memurlar tarafından nasihatle bulunulmuştur. Buna rağmen mahkûmlar tahliye edilmeleri konusunda ısrar etmişlerdir. Bunun yanında Antalya Hapishanesi'nin duvarları da sağlam değildi. Bunun için mahkûmların yine firar teşebbüsünde bulunmaları ihtimal dâhilinde idi. Ancak mahkûmlar firara teşebbüs ettikleri takdirde, bunları firardan vazgeçirmek için askerler aldıkları emir üzerine, silah kullanamayacaklarını ifade etmişlerdir. Antalya Hapishanesi'ndekine benzer bir olay, Isparta Hapishanesi'nde de meydana gelmiştir; Isparta Hapishanesi'nde tahliyesi lazım gelen kırk mahkûmun tahliyesine, diğer mahkûmlar şiddetle karşı çıkmışlar ve kendilerinin de tahliye edilmelerini istemişlerdir. Antalya ve Isparta hapishanelerinde meydana gelen bu olaylar hakkında, Antalya ve Isparta mutasarrıflıkları tarafından Konya Vilâyeti'ne

¹³⁸ BOA. DH. MB. HPS. nr.109/50; A. R. Gönüllü, *agm*, s.63.

¹³⁹ BOA. BEO. nr.1225/91833.

bilgi verilmiştir. Konya Vilâyeti tarafından da, af edilen mahkûmların tahliye edilmeleri ve diğer mahkûmların da muhafaza edilmeleri Antalya ve Isparta mutasarrıflıklarından istenmiştir. Ayrıca bu konuda mahalli kumandanlıklara gerekli emrin verilmesi için, Fırka Kumandanlığı'ndan talepte bulunulmuştur. Antalya ve Isparta hapishanelerinde meydana gelen olaylar ve bu konuda Konya Vilayeti tarafından yapılan çalışmalar hakkında, Konya Valisi Cevat tarafından, 19 Ağustos 1908 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne telgrafla bilgi verilmiştir¹⁴⁰. Dâhiliye Nezareti tarafından, Antalya ve Isparta hapishanelerinde meydana gelen bu olaylar hakkında, 22 Ağustos 1908 tarihinde Harbiye Nezareti bilgi sahibi yapılmıştır. Ayrıca Harbiye Nezareti'nden, hapishanelerin muhafazası konusunda mahalli fırka kumandanlığına gerekli emrin verilmesi talep edilmiştir¹⁴¹.

2.6.3.BESLENME

1910'lu yılların sonunda Isparta Hapishanesi'nin yiyecek ihtiyacı Bayram oğlu Vasili tarafından karşılanıyordu. Yalnız Bayram oğlu Vasili tarafından Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen dilekçede, "Isparta Hapishanesi'ne vermiş olduğu yiyecek bedelinden birikmiş olan alacağını tahsil edemediği, ayrıca hükümete olan borcunu ödemesi için sıkıştırıldığı konusunda" bilgi verilmiştir. Bayram oğlu Vasili'nin talebi hakkında, Dâhiliye Nezareti tarafından 3 Aralık 1919 tarihinde Konya Vilayeti haberdar edilmiştir. Ayrıca Dâhiliye Nezareti, hapishaneler tahsisatından evvel ve ahir yeterli miktarda para verildiğini ve yılın sonuna kadar istenilen miktarın da gönderileceğini, Konya Vilayeti'ne bildirmiştir. Bunun yanında Konya Vilayeti'nden, Bayram oğlu Vasili'nin dilekçesinde belirtilen talebin karşılanmasını istemiştir¹⁴². Bu arada Isparta Mutasarrıflığı tarafından, Bayram oğlu Vasili'ye Isparta Hapishanesi'ne vermiş olduğu yiyeceğin birikmiş olan bedeli tamamen ödenmiş ve bu konuda Konya Vilayeti'ne malumat verilmiştir. Konya Vilayeti de Isparta Mutasarrıflığı'nın vermiş olduğu malumat hakkında, 22 Ocak 1920 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne bilgi vermiştir¹⁴³.

2.6.4.SAĞLIK

Eski Isparta Hapishanesi'nin Sokak yönüne bakan duvarının dibinden su yolu geçiyordu. Hapishanenin odalarının altından da hamam ve

¹⁴⁰ BOA DH. MKT. nr.1283/26. Lef.1.

¹⁴¹ Aynı Belge. Lef.2.

¹⁴² BOA. DH. MB. HPS. nr.81/44. Lef.1.

¹⁴³ Aynı Belge. Lef.2.

hayrathanelerin değiştirme imkânı olmayan lağımları akıyordu. Bunun için mahkûmlar daima rutubet içinde bulunuyorlardı. Ayrıca hapishanenin hiçbir tarafı güneş görmüyordu. Bu sebeplerden dolayı, mahkûmların pek çoğu hapishaneye girdikten sonra, altı ay geçmeden hastalığa yakalanıyorlardı. Bunun yanında vücutları sağlam olan mahkûmlar beş- altı yıla varmadan, vücutları zayıf olanlar da tahkik evrakları Temyiz Mahkemesi'nden gelmeden vefat ediyorlardı. Eski Isparta Hapishanesi'nde 1879 ile 1888 yılları arasında kırk sekiz mahkûm vefat etmiřti¹⁴⁴.

Isparta'da yeni hapishane inşa edildikten sonra, hükümlü ve tutuklular her gün iki defa koğuştan avluya çıkarılarak birer saat teneffüs ettiriliyordu. Bunun yanında hasta mahkûmların belediye tabibi tarafından muayene ve tedavileri yapılıyordu. Ancak koğuşların içinde kullanılmakta olan suların akacağı mecranın inşa edilmemiş olmasından dolayı, sular koğuşların altına akıyordu. Bunun için oda içindeki suyolları ile hapishane hamamının tamir edilmesi gerekiyordu¹⁴⁵. Ayrıca hapishanenin inşa çalışmaları sırasında, hapishanenin üst katına mahkûmlar için bir hastane yapılması gündeme gelmiş olmasına raęmen¹⁴⁶, hapishanenin üst katına hastane de yapılmamıştı. Bundan dolayı Isparta bidayet mahkemesi ceza reisi vekili, müdde-i umumi muavini, jandarma kumandanı, belediye tabibi ve müstantik vekili tarafından Isparta Hapishanesi'nde yapılan yoklama sonunda, 23 Kasım 1909 tarihinde hazırlanmış olan bir raporda, "Hapishanenin münasip bir mahalline hastane yapılması halinde sağlık şartlarının korunmasında muvafık olunacağı" ifade edilmiřtir¹⁴⁷. Bu talebe rağmen, ancak 1910'lu yılların sonlarında, Isparta Hapishanesi'nde bir hastane koğuşunun mevcut olduğu görülmektedir¹⁴⁸.

1910'lu yıllarda Isparta Hapishanesi fevkalade kalabalık bir halde idi. Bunun için hastalar tam manası ile tedavi edilemiyordu. Bundan dolayı da uyuz hastalığı arttığı gibi, frengi ve bel soğukluğuna yakalanmış olan hastalara da tesadüf ediliyordu. Isparta belediye tabibi tarafından, bu hastaları tecrit edecek bir mahallin tespit edilmesi istenmişti. Ancak hapishanede bu hastalara tahsis edilecek bir oda bulunmamakta idi. Bunun üzerine Isparta Mutasarrıflığı tarafından kadın hapishanesine ait helânın, gerekli tadilat yapılarak oda haline getirilmesi ve hastaların burada tecrit edilmesi kararlaştırılmıştı. Ancak bu inşaatın 476 kuruşa yapılabileceği, jandarma kumandanlığı ve belediye başkanlığı tara-

¹⁴⁴ BOA. şD. nr.1721/9. Lef.1-2.

¹⁴⁵ BOA. ZB. nr.709/87. Lef.1.

¹⁴⁶ BOA. şD. nr.1721/9. Lef.1-2

¹⁴⁷ BOA. ZN. nr.709/87. Lef.1.

¹⁴⁸ BOA. DH. MB. HPS. M. nr.55/35. Lef.1-4.

findan ifade edilmişti. Bunun üzerine hazırlanmış olan keşif evrakı, Isparta Mutasarrıflığı tarafından 4 Nisan 1914 tarihinde Konya Vilayeti'ne gönderilmiş ve 476 kuruşluk havalenin ita edilmesi talep edilmiştir¹⁴⁹. Isparta Mutasarrıflığı'nın talebi, Konya Vilayeti tarafından 14 Nisan 1914 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne bildirilmiş ve gerekli işlemin yapılması istenmiştir¹⁵⁰. Dâhiliye Nezareti, keşif evrakının usul ve fenne uygun olmamasına rağmen, işin elzem olmasından ve yapılacak masrafın az olmasından dolayı, Isparta Mutasarrıflığı'nın talebini kabul etmiştir (3 Mayıs 1914)¹⁵¹.

Osmanlı Devleti tarafından, devlet bütçesinde hapisanelerde bulunan mahkûmların sağlıklarının korunması için bir tahsisat ayrılmıştı. Hapishaneler de bu tahsistattan istifade ediyorlardı. Ancak Isparta Hapishanesi'nin Edviye Tertibi hitam bulmuştu. Bunun için Isparta Mutasarrıflığı tarafından, merkezi yönetimden kâfi miktarda havalename gönderilmesi talep edilmişti. Bunun üzerine sonradan gönderilen üç aylık bütçede, ilaç bedeli olarak gösterilen 2.000 kuruş da, yerel yönetim tarafından tamamen sarf edilmişti. Bununla birlikte, hapishanelerin mefruşat ve mahrukât ve müteferrikasının Muayenat Tertibi'nden karşılanabileceği, Dâhiliye Nezareti'nin 12 Şubat 1912 tarihli yazısında ifade edilmişti. Ancak bu yazıda hapishanelerin ilaç bedelinin de, bu tertipten ödeneceğine dair bir ifade bulunmuyordu. Ayrıca bütçe kanununda ilaç bedeli için özel bir madde yer almıştı. Konya Vilayeti Muhasebe Müdürlüğü tarafından da, bütçedeki bir maddeden diğer maddeye ödeme yapılmasının yasak olduğu ifade edilmişti. Bunun için Konya Vilayeti tarafından 2 Aralık 1912 tarihinde Dâhiliye Nezareti'nden, yeterli miktarda ilaç bedeli için tahsisat gönderilmesi talep edilmiştir¹⁵².

Dâhiliye Nezareti de 8 Aralık 1912 tarihinde Konya Vilayeti'ne, hapishaneler ilaç bedeli maddesinin ayrı bulunmasından dolayı, ilaç bedelinin Muayenat ve Masarif-i Müteferrika Tertibi'nden tesviye edilmesinin kanunen yasak olduğunu ve ilaç bedeli olarak kâfi miktarda tahsisat gönderildiğini bildirmiştir¹⁵³. Bir müddet sonra da Konya Vilayeti tarafından, hapishaneler ilaç bedeli olarak son üç aylık bütçede tahsis edilen 2.000 kuruş miktarındaki meblağ kâmil sarf olunmuştur. Ancak yılın sonuna kadar Konya'nın merkez ve mülhakat yöneticileri tarafından, önemli miktarda ilaç tahsisatına ihtiyaç bulunduğu konusunda, Konya Vilayeti'ne bilgi verilmiştir. Bunun üzerine Konya Vilayeti tarafın-

¹⁴⁹ BOA. DH. MB. HPS. nr.12/45. Lef.1.

¹⁵⁰ Aynı Belge. Lef.2.

¹⁵¹ Aynı Belge. Lef.3.

¹⁵² BOA. DH. MB. HPS. nr.53/3. Lef.1.

¹⁵³ Aynı Belge. Lef.2.

dan 18 Ocak 1913 tarihinde Dâhiliye Nezareti'nden, kâfi miktarda ilaç bedeli gönderilmesi talep edilmiştir¹⁵⁴. Bu talep üzerine, Dâhiliye Nezareti tarafından, hapishaneler ilaç bedelinden 2.000 kuruş için, içinde bulunulan yıl bütçesinin 8. Faslının 3. Mualece Tertibi'nden havalenamenin tanzim edilerek mahalline gönderilmesine karar verilmiştir. Daha sonra da Dâhiliye Nezareti tarafından 27 Ocak 1913 tarihli havalename ile hapishaneler ilaç bedeli olarak 2.000 kuruş, Konya Vilayeti'ne gönderilmiştir. Ayrıca bu konu hakkında Dâhiliye Nezareti tarafından 1 Şubat 1913 tarihinde Konya Vilayeti'ne bilgi verilmiştir¹⁵⁵.

2.6.5.NAKİL

Isparta Hapishanesi'nden muhtelif sebeplerden dolayı değişik tarihlerde, ülkenin başka hapishanelerine mahkûm nakilleri meydana gelmiştir. Ayrıca ülkenin başka hapishanelerden de, çeşitli gerekçelerle Isparta Hapishanesi'ne mahkûm nakilleri yapılmıştır. Mesela; Teke Mutasarrıflığı tarafından Dâhiliye Nezareti'nden, Antalya Hapishanesi'nde bulunan cinayet suçundan mahkûm elli kişinin, başka hapishanelere nakil edilmesi talep edilmiştir. Dâhiliye Nezareti de 7 Haziran 1912 tarihinde, bu mahkûmlardan otuz kişinin Burdur Hapishanesi'ne ve yirmi kişinin de Isparta Hapishanesi'ne nakledilmesini uygun görmüştür¹⁵⁶.

Bir müddet sonra Isparta Hapishanesi'nde bulunan mahkûmların sayısı çok artmıştı. Bundan dolayı hapishane mahkûm alabilecek kapasite değildi. Ayrıca suçlular hakkında infazı gerçekleştirilecek birçok ilam¹⁵⁷ mevcuttu. Bunlarında yakalanmaları ve hapishaneye sevk edilmeleri neticesinde koşullar kifayet etmeyecekti. Bunun için Konya Vilayeti tarafından, Adliye Nezareti'nden, mahkûm olan ve isimleri gönderilen şahısların kürek mevkilerine gönderilmeleri istenmiştir. Ancak Adliye Nezareti tarafından, 6 Aralık 1913 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne kürek mevkilerinin de mahkûm miktarına kifayet etmediği bildirilmiştir. Ancak Adliye Nezareti'nin vermiş olduğu bu bilgi, Dâhiliye Nezareti tarafından kabul edilmemiş ve Konya Vilayeti tarafından, Isparta Hapishanesi ile ilgili olarak, bu konuda bir talebin kendilerine ulaşmadığı ifade edilmiştir (10 Aralık 1913)¹⁵⁸.

¹⁵⁴ Aynı Belge. Lef.3.

¹⁵⁵ Aynı Belge. Lef.3-4.

¹⁵⁶ BOA. DH. MB. HPS. M. nr.5/5; A. R. Gönüllü, *age*, s.25.

¹⁵⁷ İlam; Bir davanın, mahkemece nasıl bir hüküm ve karara bağlandığını gösteren resmi vesika. Bkz. F. Devellioğlu, *age*, s.426.

¹⁵⁸ BOA. DH. MB. HPS. nr.9/35.

3 Ekim 1914 tarihinde Burdur'da şiddetli bir deprem olmuş ve bu deprem Isparta'yı da etkilemişti¹⁵⁹. Deprem neticesinde Isparta ve Burdur hapishaneleri yıkılacak duruma gelmişti. Bunun için Burdur'da bulunan Konya Valisi tarafından hapishanelerde bulunan cünha mahkûm ve tutukluları geçici bir süre için serbest bırakılmıştı. Bunun yanında Konya Valisi tarafından, bu iki hapishanedeki cinayet mahkûmlarının da, trenle İzmir'e doğru sevk edilmesine karar alınmıştı. Konya Valisi 5 Ekim 1914 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta da; "Bu mahkûmların Denizli veya başka bir yerde muhafazası mümkün ise oraya sevk edebileceğini, ancak Konya Vilayeti dâhilinde başka bir yere sevklerine imkân olmadığını" bildirmiştir¹⁶⁰. Bunun üzerine Dâhiliye Nezareti tarafından aynı tarihte Karahisar-ı Sahip Mutasarrıflığı'na, bu mahkûmların liva dâhilinde münasip bir yere nakil ve muhafaza edilmeleri konusunda talimat verilmiştir¹⁶¹. Ayrıca Dâhiliye Nezareti tarafından, Aydın Vilayeti'ne de konu hakkında bilgi verilmiş ve mahkûmların Karahisar-ı Sahip'e sevk edilmeleri istenmiştir¹⁶².

Ancak Karahisar-ı Sahip'te hapishane olarak kullanılacak bir mekân yoktu. Bunun yanında yeni teşkil edilen Çivril Kazası'nda hapishane bulunmuyordu. Ayrıca Dinar Kazası'nda bu deprem sebebi ile hükümet konağı, hapishane, birkaç otel ve han yıkılmıştı. Bunun için Dinar Kazası'nda da mahkûmların ikamesi için bir mekân mevcut değildi. Karahisar-ı Sahip Hapishanesi'nde de öteden beri hastalık görülüyordu. Bunun için hafif suçtan mahkûm olan kişiler için bile münasip bir yer tedarik edilememişti. Yalnız Karahisar-ı Sahip'in Sandıklı Kazası'nda, yüz mahkûm muhafaza edilebilecekti. Bunun için Karahisar-ı Sahip Mutasarrıflığı tarafından 7 Ekim 1914 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne, yüz adet mahkûmunun muhafaza edilebileceği bildirilmiştir¹⁶³.

Bu arada devlet tarafından hafif suçlardan mahkûm olan kişiler, askere alınmışlardı. Bundan dolayı Karahisar-ı Sahip Hapishanesi'nden de iki yüze yakın mahkûm eksilmişti. Bu olayda hapishanedeki izdihamın hafiflemesine sebep olmuştu. Isparta ve Burdur'dan gelecek olan mahkûmların sayısı da kayıtlara göre 338 kişi idi. Bunun için Dâhiliye Nezareti tarafından 8 Ekim 1914

¹⁵⁹ Bayram Çetin, *Burdur Kent Coğrafyası*, Erzurum 2007, s.25, (Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.)

¹⁶⁰ BOA. DH. MB. HPS. nr.105/25. Lef.1.

¹⁶¹ Aynı Belge. Lef.2.

¹⁶² Aynı Belge. Lef.3; Bu arada gecikmelide olsa, Aydın Valiliği tarafından 13 Ekim 1914 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne, Isparta ve Burdur'dan gelen mahkûmların, Karahisar'a gönderildikleri konusunda bilgi verilmiştir. Aynı Belge. Lef.4.

¹⁶³ Aynı Belge. Lef.5.

tarihinde Karahisar-ı Sahip Mutasarrıflığı'na, bu miktar mahkûmun liva dâhiline barındırılması gerektiği ve lazım olduğu takdirde tahsisat ihtiyacının karşılanacağı bildirilmiştir¹⁶⁴. Isparta ve Burdur'dan nakledilen mahkûmlar da 10 Ekim 1914 akşamı Karahisar-ı Sahip'e gelmişler ve Karahisar-ı Sahip Hapishanesi'ne yerleştirilmişlerdir. Bu konuda Karahisar-ı Sahip Mutasarrıfı Celaleddin tarafından 10 Ekim 1914 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne bilgi verilmiştir¹⁶⁵.

2.7.TALTİF

Osmanlı Devleti tarafından önemli hizmetler yapmış olan asker ve sivil kişilere madalya, berat ve nişan gibi ödüller verilerek taltif edilmiştir. Bu arada yerel yönetim tarafından, Isparta Hapishanesi'nin inşası sırasında hizmeti geçen birçok kimsenin ödüllendirilmesi de düşünülmüştür. Bunun için Konya Vilayeti tarafından 13 Haziran 1904 tarihinde Dâhiliye Nezareti'nden, Sicil-i İdare Azası'ndan Handan-zade Hacı Hasan ve Çallı-zade Mustafa Efendilerin Rütbe-i Selâse ile Belediye Reisi Süleyman ve eski reis Mehmet Efendilerin Dördüncü Rütbeden Nişân-ı Âlî-i Osmânî ile taltif edilmeleri talep edilmiştir. Konya Vilayeti'nin bu talebi, Dâhiliye Nezareti tarafından 26 Haziran 1904 tarihinde Sadaret'e bildirilmiş ve bu konuda gerekli işlemin yapılması istenmiştir¹⁶⁶.

3.SONUÇ

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Isparta Hükümet Konağı'nın alt katında bulunan odaların hapishane olarak kullanıldığı bilinmektedir. Ancak daha sonraki yıllarda Isparta Süvari Kışlası'na ait olan hayvan ahır, hapishane şekline dönüştürülmüş ve Isparta Hapishanesi buraya taşınmıştır. Ancak burası fiziki şartları itibari ile hapishane olmaya uygun bir mekân değildi. Bundan dolayı da mahkûmların sağlık yapısı kısa bir süre içinde bozuluyordu.

Bunun için Osmanlı Devleti'nin son döneminde Isparta Mutasarrıflığı tarafından, Isparta'da yeni bir hapishane inşa edilmesi için çalışma başlatılmış ve bu konuda sürekli olarak merkezi yönetime başvuru yapılmıştır. Bir süre merkezi yönetim tarafından Isparta Mutasarrıflığı'nın bu talebi karşılanmamıştır. Ancak daha sonra Isparta'da yeni bir hapishane inşa edilmesi teklifi, merkezi yönetim tarafından kabul edilmiştir. 1900'lü yılların başında da, Isparta'da yeni bir hapishane inşa edilebilmiştir.

¹⁶⁴ Aynı Belge. Lef.6.

¹⁶⁵ Aynı Belge. Lef.7.

¹⁶⁶ BOA. DH. MKT. nr.865/12.

Isparta'da inşa edilen yeni hapishanenin de, geçen zaman içinde bazı kısımları tahrip olmuş ve bu kısımlar tamir edilmiştir. Ayrıca bu hapishanede bazı tadilat da yapılmıştır. Isparta Hapishanesi'nin tamir bedelleri mahalli ve merkezi yönetim tarafından karşılanmıştır. Bunun yanında devlet tarafından mahkûmların sağlık ve yiyecek ihtiyaçları da temin edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin son döneminde Isparta Hapishanesi'nde görev yapan memurlar arasında müdür, kâtip ve gardiyan gibi sivil görevliler bulunuyordu. Hapishanenin güvenliği de zaptiye tarafından karşılanıyordu. Ayrıca bu dönemde Isparta Hapishanesi'nde ve Isparta'nın kazalarında bulunan hapishanelerde cinayet, borç, cünha ve kabahat gibi suçlardan ceza almış mahkûmlar ikamet ediyorlardı. Yine Isparta Hapishanesi'nde, mahkûm sayısının çok olması bir takım problemlerin meydana gelmesine sebep oluyordu. Bazı zamanlarda devlet tarafından hapishanelerde bulunan mahkûmlar için af çıkarılıyordu. Isparta Hapishanesi'nde bulunan mahkûmlar da değişik tarihlerde, devlet tarafından çıkarılmış olan aflardan yararlanmışlardı. Isparta Hapishanesi'nde bulunan mahkûmlar da, çeşitli sebepler ileriye sürerek, merkezi yönetimden af talebinde bulunmuşlardı. Fakat mahkûmların bu taleplerinin nasıl neticelendiği konusunda bir bilgi bulunmamaktadır. Bunun yanında sağlık şartları olumsuz olan mahkûmların da devlet tarafından af edildiği görülmektedir. Bu dönemde Isparta Hapishanesi'nde bulunan mahkûmların disipline uygun olmayan hareketlerine de rastlanmaktadır. Bu arada Isparta Hapishanesi'nden, ülkenin başka yerlerinde bulunan hapishanelere mahkûm nakilleri de yapılmıştır. Ülkenin başka hapishanelerinden de, Isparta Hapishanesi'ne mahkûm nakilleri gerçekleşmiştir.

Osmanlı Devleti'nde hapishanelerde bulunan mahkûmların sayıları ve suç türleri ile ilgili olarak belirli dönemlerde, yerel yönetimler tarafından merkezi yönetime bilgi verilmiştir. Bu konuda Isparta Mutasarrıflığı tarafından da, ilk önce Zaptiye Nezareti'ne, bu nezaretin kaldırılmasından sonra da, Dâhiliye Nezareti'ne bilgi gönderilmiştir.

Böylece Osmanlı Devleti'nin son döneminde, yerel yönetim ile merkezi yönetim arasından meydana gelen uzun yazışmalar sonucunda, Isparta'da yeni bir hapishane inşa edilebilmiştir. Bu hapishanede yatan mahkûmlar eski hapishane şartlarına göre, daha iyi imkânlarla sahip olmalarına rağmen, hapishanenin fiziki yapısından kaynaklanan bazı meselelerle de karşılaşmışlardır. Ancak bu meseleler devlet tarafından imkânlar ölçüsünde çözülmeye çalışılmıştır. ©

KAYNAKLAR

1. ARŞİV BELGELERİ

1.1. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ

1.1.1. Bâb-ı Âlî Belgeleri

1.1.1.1. İrade-Adliye ve Mezâhib

1.1.1.2. Bâb-ı Âlî Evrak Odası (BEO.)

1.1.1.3. Şûrâ-yı Devlet (ŞD.)

1.1.2. Yıldız Sarayı Belgeleri

1.1.2.1. Yıldız Perakende Evrakı Arzuhal ve Journaller, (Y. PRK. AZJ.)

1.1.3. Dâhiliye Nezareti Belgeleri

1.1.3.1. Mektubi Kalemî, (BOA. DH. MKT.)

1.1.3.2. Teşrî-i Muâmelat ve Islahât Komisyonu, (BOA. DH. TMİK-S)

1.1.3.3. Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti, (BOA. DH. MB. HPS.)

1.1.3.4. Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Tahrirat Kalemî, (BOA. DH. EUM. THR.)

1.1.4. Zaptiye Nezareti Belgeleri (ZN.)

2- KİTAPLAR VE MAKALELER

Adak, Ufuk, *XIX. Yüzyılın Sonları XX. Yüzyılın Başlarında Aydın Vilayeti'ndeki Hapishaneler*, İzmir 2006, (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.)

Bardakoğlu, Ali, "Hapis", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt; XVI. İstanbul 1997, s.54-64.

Beyoğlu, Süleyman, "Alanya Yapı Tarihine Dair Bazı Belgeler (1907-1919)", *Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III*, Konya 2004, s.593-594.

Çetin, Bayram, *Burdur Kent Coğrafyası*, Erzurum 2007, (Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.)

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara 2005.

Gönüllü, Ali Rıza, *Demokrat Parti Dönemi'nde Antalya (1950-1960)*, İstanbul 2008, (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Ana Bilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.)

- Gönüllü, Ali Rıza, "20. Yüzyılın Başında Alanya Hapishanesi (1906-1919)", *Zindanlar ve Mahkumlar*, (Hazırlayan; Emine Gürsoy Naskali-Hilal Oytun Altun), İstanbul 2006, s.57-64.
- Karaca, Ali, "XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde FahıŖe Hatunlara Uygulanan Cezalar: Hapis ve Sürgün", *Hapishane Kitabı*, (Editörler; Emine Gürsoy Naskali-Hilal Oytun Altun), İstanbul 2005, s.152-162.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt:1, İstanbul 1971.
- Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul 1989.
- Tekin, Saadet-Özkeş, Sevilay, "Cumhuriyet Öncesi Türkiye'de Hapishane Sorunu", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı; 16-17, İzmir 2008, s.187-201.
- Temel, Mehmet, "XX. Yüzyıl Başlarında Mentеше Sancağı Hapishaneleri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 26, Konya 2009, s.109-135
- Temel Türkçe Sözlük*, İstanbul 1985.
- Topkaya, Adem, *Salnâmelere Göre Konya Vilayeti (Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapı)*, Konya 2007, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakın Çağ Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.)